

EXAMENSARBETE

Våren 2011

Sektionen för Hälsa och Samhälle
Socionomprogrammet

Mäns rätt till behandling & Eldsjälars betydelse

En uppsats om behandling för män som utövar våld

Författare

Raimond Karlsson

Marina Lindqvist

Handledare

Weddig Runquist

Examinator

Henrik Loodin

Abstract

Title: *Men's right to treatment & the significance of a go getter. A study in men's violence in intimate relationships.*

Authors: Raimond Karlsson and Marina Lindqvist

Supervisor: Weddig Runquist.

Assessor: Henrik Loodin

The purpose of this study is to examine certain aspects of work with men who use violence in intimate relationships. In a Government bill in late 90s the Government presented its action plan on what is expected to be done in each municipality, but investigations show that the work is stationary. 46 percent of the men, who are in treatment, choose to cancel it. We wanted to find out how society will meet up with men who use violence in their intimate relationship and how to go about in the meeting.

Those who lead us to the answers in this qualitative method are three social workers and a therapist who has the task of helping these men. The study is based on interviews from three municipalities in southern Sweden, the municipalities made as in between 30-60 000 residents and businesses are startups; the oldest has been in operation for five years.

The results showed that they had chosen to put these activities under the sections of the Social Services but is counted as a separate project, as the driving force may apply for funding via the County Council. A strong commitment shines through these projects and go- getter momentum is necessary. The interviewees express great concern that the men are those who fall away unless they receive more money next year. The meetings with these clients are like with the other clients, at any time, you treat them with respect and curiosity for the person you have in front of you. The main work of social welfare officers do is to motivate them to come to the therapist. The therapist is the one late to capture the man and persuade him to remain in treatment, through the verse and effluents and recognition.

Keywords: domestic violence, treatment, intervention, men, Social services.

Innehållsförteckning

Förord	1
1 Inledning	2
1.1 Personliga utgångstankar	2
1.2 Bakgrund	3
1.2.1 Kvinnofridslagens framväxt	4
1.2.2 Utvärdering av insatser.....	7
1.2.3 Socialtjänstens tolkningsmöjligheter och handlingsplaner.....	9
1.3 Problemformulering	11
1.4 Syfte och frågeställningar	12
1.5 Förförståelse	13
1.6 Vissa centrala begrepp	13
2 Teoretiska perspektiv	14
2.1 Organisationsteori	14
2.2 Symbolisk interaktionism.....	15
2.3 Naiva teorier	16
3 Metod och metodologiska överväganden	17
3.1 Val av forskningsansats.....	17
3.2 Urval	18
3.3 Tillvägagångssätt	19
3.3.1 Sonderande bakgrundssamtal	19
3.3.2 Val av intervjuform samt dess förtjänster och begränsningar	20
3.3.3 Genomförandet av intervjuerna	20
3.4 Artikel och litteratursökning.....	21
3.5 Bearbetning och analys av data.....	21
3.6 Reliabilitet och validitet i kvalitativa studier.....	22
3.7 Forskningsetiska överväganden	23

4	Resultat	25
4.1.1	<i>Organisation</i>	25
4.1.2	<i>Verksamma ingredienser</i>	32
4.1.3	<i>Behandling och förändringsprognos</i>	33
4.2	Analys	36
5	Avslutande diskussion och slutsatser	40
	Referenslista	42
	Bilaga 1, Informations och samtyckesbrev	45
	Bilaga 2, Intervjuguide	46

Förord

Vi vill varmt tacka våra intervjupersoner som lät oss få ta del av deras berättelser. Utan er hade inte det inte varit möjligt att genomföra vår studie.

Vi vill också tacka våra fantastiska familjer som ställt upp för oss med mat och stöd, samt att de stått ut med att vi varit mestadels frånvarande under uppsatsens skrivande. Inte minst Anna som hjälpte oss med det tekniska i layouten.

Vi tacka personalen på biblioteket i Sölvesborg för ett mycket trevligt bemötande.

Till sist vill vi också tacka vår fantastiska handledare, Weddig Runquist för ditt stöd och tålamod, men också för den generösa litteraturhjälp du givit oss.

Sist men inte minst, vill vi tacka varandra för ett mycket gott samarbete.

Raimond Karlsson

Marina Lindqvist

1 Inledning

1.1 Personliga utgångstankar

På självaste internationella kvinnodagen 2011-03-08 skriver Aftonbladet med fet rubrik:

”SKÄMS, SVERIGE”

Enligt Aftonbladets sammanställning har 181 kvinnor dödats av sina män, pojkvänner och ex-män sedan 2000.

Mikael Rying vill att kommunen inrättar instans för kvinnor.

17 kvinnor dödas i genomsnitt varje år av sina män. Trots de höga siffrorna har antalet minskat sedan 1970-talet. Men går det att förhindra att det går så här långt?

I nära hälften av de fall jag har tittat på är våldet känt sedan tidigare, säger Mikael Rying, kriminolog på Mittuniversitetet.

13 kvinnor dödades förra året av sina män, pojkvänner eller ex-män. Ytterligare fyra fall där männen är misstänkta är inte avgjorda. Det kan alltså handla om 17 kvinnor som under förra året har dödats av någon de en gång valt att älska, och i flera fall, leva med.

Mikael Rying, kriminolog på Mittuniversitetet, har specialstuderat mäns dödliga våld mot kvinnor. (*Aftonbladet*, 8 mars 2011).

En stark och högst aktuell bild av de mest extrema konsekvenserna av våld i nära relationer i Sverige idag. Våld i familjer förekommer dock på flera nivåer som inte innebär så ödesdigra följder som en dödlig utgång och frågan är om det går att förhindra genom samhälliga insatser.

Fenomenet våld i nära relationer är utbrett i vårt samhälle. Enligt en undersökning av Lundgren et al. (2001), i vilken 70 procent av 10 000 tillfrågade kvinnor medverkade, framkom att 46 procent av kvinnorna över 15 år att de någon gång hade blivit utsatta för våld av en man. Totalt 56 procent hade någon gång blivit utsatta för sexuella trakasserier och 67 procent hade utsatts för våld och/eller sexuella trakasserier.

Ungefär samtidigt som det var tid för oss att bestämma ämne till vår uppsats såg en av oss en utannonserad tjänst med placering på Kriscentrum i den kommun där en av författarna till detta examensarbete är bosatt. Tjänsten var tänkt att ha särskilt fokus på arbete med män som utövat våld i en nära relation. Det kom sig naturligt att söka kunskap och fakta omkring fenomenet *män som utövar våld i nära relationer*.

Ämnet kändes till en början som något som diskuterats länge och som riskerade att inte

kunna tillföra något nytt. Tankarna hamnade direkt på de onda männen som förövare och kvinnorna som offer. Vi blev överens om att empatin skulle fokuseras på arbetet med männen och med hjälp av denna utgångspunkt söka förståelse för hur de blir bemötta, vilka resurser som finns och hur tankarna kring männen tar sig uttryck i den sociala verksamheten. Hur kunde vi inom ramen för en begränsad forskningsstudie tänka om och förstå vården och behandling av våldsutövande män?

Omständigheterna för kvinnor och barn föreföll vara väl utforskat men om samhället vill förebygga våld i nära relation måste vi nog också påverka män. Det är då enligt vår mening rimligt att bygga upp en empatisk position till männen i syfte att lära, bemöta, förstå och kanske påverka ett destruktivt beteende i samförstånd med klienterna. Uppenbarligen är våld i nära relationer ett mycket allvarligt och alltför utbrett hälsoproblem vilket leder till stora sociala konsekvenser för såväl individer som samhälle. Vi är intresserade av att veta vad som är av betydelse för att män ska gå in i behandling och vad som motiverar dem att kvarstanna i ett förändringsarbete.

Tankar om att det kan vara svårt att behandla män som utövar våld och att bemötandet kan vara av stor vikt, lade grunden till vad som kom att utmynna i detta examensarbete. Vi prövade tankar om att byta namn på verksamheter mer riktat mot män. Vi funderade kring om det skulle vara möjligt att i upplysningssyfte på akutmottagningar hänga upp affischer som riktade sig till män som våldsutövare med telefonnummer dit de kunde söka hjälp. Vårt intresse ökade och ledord som *motivation*, *bemötande* och *interaktion* blev begrepp som kändes relevanta. Hur ser bemötandet ut och vilka verktyg använder socialtjänsten sig av? Hur motiverar socialarbetare männen att stanna kvar i behandling? Vår utgångspunkt är att männen bär på en skam som kan leda till psykologiskt försvar, att bemötandets karaktär kan vara avgörande för den fortsatta kontakten.

1.2 Bakgrund

I följande avsnitt kommer läsaren att lotsas genom en omfattande bakgrundsbeskrivning. Dispositionen är utformad på sådant vis att kvinnofridslagens framväxt och regeringens handlingsplaner kring lagen först beskrivs, för att sedan leda vidare in på utvärderingar och problematisering om sociala problem. Olika utvärderingar har gjorts där forskare har kartlagt hur lagstiftningen och policybeslut om våld i nära relation har följts upp. Enligt en trattmodell vill vi sedan nå ner och beskriva socialtjänstens handlingsutrymme på det lokala planen då det är här direktiven ”förhandlas” och tillämpas, och där bilden kan se olika ut i skilda lokala kontexter.

1.2.1 *Kvinnofridslagens framväxt*

FN:s generalförsamling antog 1993 *Deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor* (United Nations 1993), som Sverige har ratificerat. I deklARATIONENS första artikel definieras våld mot kvinnor:

Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.

Våldet omfattar således olika både fysiskt, sexuellt och psykiskt våld i hemmet och i samhället.

Att per definition uttala ordet *könsrelaterat* våld indikerar enligt vårt synsätt att det handlar om en könsmaktsordning i stället för att det kan bero på tragiska bakgrunder, inlärt beteende, psykosocialt problem m.m. eller för dessa män behandlingsbara problem. Lagstiftningen om kvinnofridskränkning antar att det har med kön att göra och i detta fall att han är en man. Någon förståelse för att det skulle kunna finnas bakomliggande orsaker hos individen som kan vara behandlingsbara ryms inte i detta begrepp anser vi. *Könsrelaterat* kan antas stå för de uppfattningar som handlar om makt och kontroll och en strävan efter ett jämlikt samhälle vilket kan vara svårt att uppnå inom en snar framtid. Det önskade förhållningssättet kan innebära att de aktuella männen förskjuts ännu längre bort från möjligheten att erhålla adekvata hjälpinsatser.

I början av 1998 presenterade regeringens sin proposition *Kvinnofrid* som var ett samlat åtgärdsförslag för att motverka bland annat våld mot kvinnor (prop. 1997/98:55). Propositionen baserade i huvudsak sina förslag på Kvinnovaldscommissionens slutbetänkande *Kvinnofrid* (SOU 1995:60). En av dessa åtgärder var förslaget till en ny lagbestämmelse i brottsbalken, grov kvinnofridskränkning, vilken vi närmare kommer beröra nedan. Därutöver innehöll propositionen ett förslag om att socialtjänstlagen skulle tillföras en ny paragraf där socialnämnden *bör* verka för att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp i hemmet skulle få stöd och hjälp för att förändra sin situation. Det senare tog enligt lagstiftaren fasta på kvinnor som hade utsatts för exempelvis misshandel och andra övergrepp enligt till exempel det samtidigt föreslagna kvinnofridsbrottet i brottsbalken. Regeringens förslag trädde i kraft den 1 juli 1998,

Socialnämndens kompletterande uppgift var tämligen uddlös genom den intetsägande formuleringen *bör*. Lagbestämmelsen har sedermera ändrats och skärpts såtillvida att socialtjänstens åtagande för dessa kvinnor har än mer betonats. Gällande lagbestämmelse trädde i kraft

den 1 juli 2007 enligt vilken socialnämnden ”särskilt (skall) beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation” (5 kap. 11 § SoL; SFS 2007:225).

Anledningen till att lagbestämmelsen om kvinnofridskränkning har skrivits in som ett tillägg i brottsbalken är för att åklagare skall kopplas in och för att förtydliga för polis och samhälle att detta ses som ett allvarligt problem. Den centrala lagbestämmelsen 4a § brottsbalken har följande lydelse:

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4 eller 6 kap. mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för grov fridskränkning till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, skall i stället dömas för grov kvinnofridskränkning till samma straff. (SFS 1999:845)

Kvinnofridsföreningar med den kunskap och engagemang som de besitter skall tillsammans med sociala myndigheter arbeta med att stödja våldsutsatta kvinnor, framförallt för att de kan garantera kvinnorna anonymitet (prop. 1997/98:55, s. 61). I regeringens kvinnofridsförslag ingick en ambition att utveckla arbetet med män som utövat våld i nära relation. Kriminalvården gavs i uppdrag att rapportera hur myndigheten arbetade med dessa frågor samt hur de förebygger mäns fortsatta våld mot kvinnor. Här fanns också en önskan om att utveckla metoder som kunde vara användbara, men också för att få kunskap om vad som var orsaken till att våld i nära relation uppstår.

Goda och vetenskapligt beprövade behandlingsprogram inom kriminalvården för dessa män minskar otvetydigt risken för återfall. Genom sådana program kan också ökad kunskap vinnas om orsakerna till mäns våld mot kvinnor och därmed ökar förutsättningarna för att dömda män inte skall återfalla i brottslighet och för att detta våld på sikt skall kunna elimineras. Men även behandlingsprogram för män som inte är dömda, t.ex. sådana som erbjuds män som söker sig till olika mansjourer eller kriscentra för män är angelägna (prop. 1997/98:55, s. 56).

I propositionen framfördes också kritik kring bemötandet av de kvinnor som anmälde att de blivit utsatta för våld av sina män. Utredningar visade att kvinnor inte blev tagna på allvar och att det fanns brister i bemötandet. Bemötandet ansågs vara den viktigaste delen i en brottsanmä-

lan, eftersom det är grundläggande för om kvinnan kommer att stå fast vid sin anmälan. Polisens arbete med våldsutsatta kvinnor beskrevs i propositionen som otillräckligt genom att polisen ser dessa kvinnor som återkommande och därför inget som man fäste särskilt stor vikt vid (prop. 1997/98:55, s. 53). Enligt kvinnovåldskommissionens slutbetänkande var polisens bemötande allmänt sett direkt avvisande och med attityder som grundade sig i att kvinnor ansågs vara ”hopplösa fall”, då de ofta återfanns med samma våldsbenägna man eller med en ny manlig bekantskap som var lika våldsbenägen som tidigare män (SOU 1995:60, s. 5).

Ovan nämnda summariska beskrivning från mitten av 1990-talet är enligt vår uppfattning talande för hur samhället ser på mannens ansvar för sitt eget handlande, men också att samhället väljer att vända ryggen till och inte se. Riksdagens beslut om den nya lagstiftningen, som trädde i kraft den 1 juli 1998, har tvingat samhället att ta detta problem på allvar för att garantera en attitydförändring inom olika delar av rättsväsendet. Riksdagen beslöt samtidigt, i enlighet med regeringens förslag i nyssnämnda proposition, att fördela statliga medel till olika frivilliga organisationer, däribland kvinnojourer och kvinnofridsföreningar. Även Mansfrid och Manscentrum som också under flera år har arbetat med män finns i de större städerna men saknas i de mindre, har tilldelats ekonomiskt stöd för sin verksamhet med dessa män.

När det gäller män som utövar våld finns inget som *tvingar* samhället att hjälpa honom. Vi ställer oss frågan om männens problematiska beteende inte räknas som ett socialt problem och som sådant skall hanteras inom socialtjänsten. Kännetecknande för ett socialt problem, utifrån ett socialkonstruktivistiskt synsätt, är att det utgör ett problem om någon upplever och beskriver det som ett problem. För att utgöra ett socialt problem måste det också ställas krav på att det skall åtgärdas genom allmänna insatser (Sahlin, 2008). På så vis skiljer sig ett socialt samhällsproblem från individuella problem, eftersom de senare inte kräver allmänna insatser i form av lagstiftning, stöd- och hjälpinsatser via olika institutioner etc. Meeuwisse och Svärd (2008) beskriver i sin bok att begreppet socialt problem har ett ursprung då sociala reformer, social politik och socialt arbete fick sitt innehåll som begrepp och som kom att definieras som att, socialt arbete ”*har sitt ursprung i tänkandet om det sociala som en arena för samhälliga åtgärder*”(*ibid*, s. 27). Detta innebär att män som utövar våld i nära relation kan vara ett problem som samhällsinvånarna är överens om men ett socialt problem kräver åtgärder, attitydförändring, utredningar och resurser. Tillkomsten av lagstiftning för att skydda kvinnor som är utsatta för våld i hemmet är *en* sådan åtgärd. Men det finns ingen uttrycklig lagbestämmelse som har fokus på att mannen skall ha hjälp för sitt beteende, vilket förmodligen hänger samman med att mannen inte anses vara ett brottsoffer. Man kan se den våldsutövande mannen som ”den gode fienden” (Christie & Bruun 1985). Nils Christie och Kjetil Bruun använde detta begrepp för att

fånga in samhällets syn och reaktioner på narkotikamissbrukare, men deras resonemang går också att överföra på andra sociala situationer och fenomen, exempelvis män som utövat våld mot närstående. Med *den gode fienden* avser Christie och Bruun någon som är bärare av sociala problem och som framstår som samhällets ”perfekta” fiende såsom varande en politiskt och resurssvag individ vars beteende väcker en avsky i den allmänna opinionen. Därigenom kan en ”vi-och-dom”-känsla utvecklas i förhållande till dessa män (ibid, s. 62-65).

Namnet *Kvinnofrid* talar för kvinnan, mot mannen. Socialtjänsten förväntas dock utveckla sin verksamhet till att innefatta även män i behov av behandling för att uppnå förändring.

1.2.2 Utvärdering av insatser

Som framgår ovan innebar regeringens åtgärdspaket 1997/98 en rad olika insatser för att motverka mäns våld mot kvinnor. I den statliga utredningen om de så kallade kvinnofridsuppdragen redovisas kritik till myndigheternas handlingsplan för mäns våld mot kvinnor (SOU 2004:121). Kritiken handlar om att socialstyrelsen inte har upprättat något åtgärdsprogram eller policydokument för att kunna strukturera upp en handlingsmodell för de som handlägger dessa ärenden. Denna var tänkt att tjäna som inspiration i arbetet. De försvarar kritiken om att inte ha upprättat något policydokument med att ”det skulle avvika från myndighetens vanliga arbetsätt” (SOU 2004:121 s. 74) Vidare motiverar de att de inte ”ansett det vara nödvändigt, eftersom de endast bedriver övergripande verksamhet mot kvinnor” (SOU 2004:121 s. 74). Följande citat taget ur betänkandets sammanfattning visar statsmakternas bakomliggande avsikter med kvinnofridssatsningen och resultatet av denna satsning:

Myndigheterna har i vissa delar underlåtit att utföra regeringens myndighetsgemensamma uppdrag. Exempelvis har inte en enda myndighet på central nivå tagit fram handlingsplaner eller motsvarande övergripande policydokument för hur arbetet med mäns våld mot kvinnor ska bedrivas. Det brottsförebyggande arbetet har enligt vår bedömning generellt en undanskymd plats i myndigheternas verksamhet. De flesta myndigheter har inte heller vidtagit utåtriktade åtgärder i form av informationsspridning eller opinionsbildning. Den kompetenshöjning som regeringen efterfrågar har till stora delar inte genomförts (SOU 2004:121, s. 13).

Socialstyrelsen fick i uppdrag att leda ett utvecklingsarbete om mäns våld mot kvinnor, så att arbetet med mäns våld mot kvinnor på ett bättre sätt skulle införlivas i ordinarie socialtjänst samt i hälso- och sjukvård. Ett screeningprojekt inom hälso- och sjukvården har genomförts med goda resultat. De frivilliga kvinnojourerna har dock alltså det yttersta ansvaret för våldsutsatta kvinnor, trots att kommunernas socialtjänster är skyldiga att erbjuda hjälp och stöd till kommunens

alla invånare. Vår genomgång visar att Socialstyrelsen på vissa områden förbättrat sitt arbete när det gäller området mäns våld mot kvinnor, men att våldet hanteras och förstås på ett sätt som vi ställer oss kritiska till. (SOU 2004:121, s. 15).

Socialstyrelsen går explicit i polemik med en könsmaktsförståelse av mäns våld mot kvinnor och förespråkar i stället en *ekologisk modell*, som bygger på en kombination av förståelser, Där könsmakt är en av flera. Utifrån detta synsätt formulera ställningstaganden som denna utredning ställer sig kritisk till, exempelvis att samarbetssamtal fortfarande ses som en möjlig arbetsform i relationer där mannen utövar våld mot kvinnan. (SOU 2004:121, s. 15).

En orsak till motståndet kan ha att göra med hur svårt detta ämne är, våra naiva teorier som styr hur vi som socialsekreterare, poliser, verksamhetschefer m.fl. agerar och bemöter problemet men också de drabbade. Kan det spåras en implementeringsproblematik i detta, saknas det drivkraft och ledning i detta arbete, har direktiven gått om varandra till viss del när det gäller vilket utgångsläge och förklaringsmodell man vill anta för att nå problemet.

Eriksson, Biller och Balkmar (2006, s. 87) menar att det i många fall är svårt att få klarhet i vilka teorier och metoder som används ute i olika verksamheter vid arbete med våldsutövande män. De har försökt kartlägga hur interventionen, kunskap och utvecklingsmöjligheterna har utvecklats på lokal nivå. De menar att det är svårt att se vilka effekter de olika metoderna har och hur de i verksamheten tar sig i uttryck. De betonar att ”det är svårt att se vad som faktiskt görs” (ibid, s. 87). Vi kan se det som att de verksamheterna som beskrivs liknar den projektform som Sahlin (1996) beskriver i sin antologi *Projektets Paradoxer*, då projekten ges en särställning vid sidan om, till stor del beroende av de särskilda medel som kommunerna kan söka. De kallas ofta för ”försöksverksamheter” som kan leda till att nya metoder utvecklas. (Salin 1996, s. 239)

För att projekt skall kunna drivas krävs någon form av projektledare, vilken ofta beskrivs vara en ”eldsjäl”. Brännberg (1996) menar att dessa är ”en nödvändig förutsättning för utförandet av ett projekt” han beskriver dem som gränsöverskridande och engagerade, vilket han menar är en förutsättning i den inledande fasen av en förändring (ibid., s. 144-145) Sahlin-Andersson (1996) betonar att projekt lever inom en tidsram och utvecklas utanför organisationen. Projektet kan anses inte få plats inom organisationen men ändå impliceras dem som tillgängliga resurser (Sahlin-Andersson 1996, s. 124).

Brottsförebyggande rådet (2010) visar hur svårt det tycks vara att framgångsrikt implementera de direktiv och rekommendationer som regeringen söker verkställa. Regeringen har lämnat en skrivelse till riskdagen, en handlingsplan om bland annat ökad samverkan och förebyggande

arbete angående män som utövar våld, regeringen anser att insatserna varit eftersatta, man efterfrågar orsaken till mäns våld mot kvinnor (Regeringens skrivelse 2007/08:39). Att regeringen på senare år valt att satsa på undersökning/utveckling av arbete och skydd i samband med våld och övergrepp mot kvinnor och barn är viktigt. Vi menar att om fokus stannar vid att bygga upp strategier och strukturer för bemötande, behandling och skydd av offer medan samhället koncentrerar sig på ett strafftänkande visavi männen (våldsutövarna), riskerar vi att misslyckas med att fånga upp män i behandling och förhindra nya tragedier. Att sträva efter att förstå hela kontexten, även våldsutövarens perspektiv i en familj/relation kan leda till ökad prevention.

Under perioden 2007–2010 avsatte regeringen en miljard kronor för utvecklingsarbete och dessa insatser har Brå (2010) utvärderat. Brå pekar på att fokus länge och kanske fram till nu mest har legat på hur samhället hjälper och bemöter kvinnor och barn då de blivit utsatta för våld. Förebyggande insatser som riktar sig mot våldsutövande män har varit begränsade och inte i samhällets blickpunkt. Brå framhåller dock att det verkar finnas ett stigande intresse med fokus på förståelse, synliggörande och analys utifrån mannens perspektiv också har ökat i omfattning.

I Socialstyrelsens utvärdering *Behandling av män som utövar våld i nära relationer* (2010), framgår att det har varit kontroversiellt att satsa på behandlingsmetoder och insatser för män som utövat våld i nära relationer. Det har ansetts ta resurser från stöd och insatser för kvinnor och barn. Verksamheter för män som utövat våld har de senaste åren dock varit en mer uttalad målgrupp i de centrala satsningarna i arbete med och främjande av kvinnofrid. (Socialstyrelsen 2010).

1.2.3 Socialtjänstens tolkningsmöjligheter och handlingsplaner

Andersson och Lundberg (2000) har gjort en studie som bygger på en undersökning av 120 ärenden angående våld mot i huvudsak invandrar kvinnor, men där handläggare menar att det inte är frågan om kultur, utan personliga kriser, tortyr, brist på känsla av sammanhang. De beskriver hur handläggares bemötande ser ut i praktiken, hur de omedelbart ser mannen som farlig när han väl börjat slå. Tanken driver dem vidare till att han kanske till slut dödar kvinnan. Detta handlar enligt Andersson och Lundberg (2000) om en feministisk teoribildning och normaliserigsteori.

Intervjuerna som har gjorts inom ramen för Andersson och Lundbergs forskningsprojekt beskriver att kvinnorna ser våldet som ett relationsproblem, vilket har uppstått ur arbetslöshet, eller att barndomen med traumatiska upplevelser som hunnit i kapp och att de kommer främst som hjälpsökande i syfte att få rådgivning tillsammans med mannen. Intervjuerna beskriver att

kvinnorna upplever en attityd om att de bör lämna mannen, handläggarna tycks vilja ha ett kvitto på att kvinnorna lämnar sina män så att de inte arbetar i onödan.

Kvinnojournalsaktiva och delar av välfärdsstaten har valt att behålla förklaringsmodeller och begrepp med utgångspunkt från mäns våldsakter och med fokus på ”makt” och ”kontroll”. Detta synsätt har kommit att vara helt dominerande i uppbyggnaden av brottsoffermyndigheter och det inrättade rådet för kvinnofrid. ”Mannen” tillhör förtryckarkönet medan ”kvinnan” står för den förtryckta. Samhället har ett behov av att skapa dikotoma kategoriseringar – ”dem och vi” (jfr Christie & Bruun 1985). Denna kategorisering bygger på sociala identiteter som vi kan identifiera oss med men också sätta in andra i (Meeuwisse & Svärd 2002, s. 283-284).

Det som styr handläggares arbete inom socialtjänsten är de för verksamheten tillkomna centrala och lokala riktlinjer i form av lagar, föreskrifter samt resurser. Handläggaren ges samtidigt en vid ram att själv agera inom, vilket innebär att till exempel socialsekreterarna gör egna situationsanpassade tolkningar, dvs. de agerar som så kallade gräsrotsbyråkrater (Lipsky 1980). Andersson och Lundberg (2000) gör en jämförelse mellan handläggares förfaringssätt och exempelvis poliser och advokater som omgärdas av ett tydligt regelverk. Handläggare inom socialtjänsten kan enligt rapporten skapa sina egna yrkeskulturer grundade på egna ideologier. De beskriver sig själva som öppna för kvinnans behov. Det finns ingen direkt handlingsplan, utan det är behovet som styr. Här tycks finnas en mening med detta som innebär att individen kommer först, bemötandet handlar om att fånga upp kvinnorna för att också få med sig barnen.

Andersson och Lundberg visar här på olika organisationsteoretiska termer. När det handlar om handlingskontexten görs det en skillnad i hur bemötandet inom det sociala arbetet ser ut. Exempel på dessa uttryck är att det finns en skiljelinje mellan en mera tolkande och en mera regelstyrd kontext. Det handlar om att socialarbetare som gräsrotsbyråkrater har stora möjligheter att utifrån egna tolkningar av situationen agera så som de uppfattar situationen just då.

Av socialtjänstlagens 5 kap. 3 § framgår att kommunen skall sörja för att familjerådgivning kan erbjudas den som begär det. Kommunen kan själva tillhandahålla rådgivningen eller genom annan lämplig rådgivare. Beträffande innehållet i verksamheten framgår av tredje stycket att familjerådgivning skall utgöras av samtal med syfte att bearbeta samlevnadskonflikter i parförhållanden och familjer. Begreppet familjerådgivning skall inte uppfattas så snävt att det bara inriktas på de som inte tänkt sig ett fortsatt samliv, utan denna skall också syfta till att dämpa konflikter vid skilsmässa. I socialtjänstlagens 11 kap 1 § om handläggning av ärenden klargörs att det som kommer till deras kännedom där åtgärder av förvaltningen krävs skall utredas. Resurser skall alltså erbjudas den som antas behöva hjälp om detta inte görs kan det bero på brist på resurser eller en ovilja att hjälpa.

I Andersson och Lundberg (2000) beskriver en handläggare hur flertalet diskussioner förts kring hur hjälp skall erbjudas mannen, att det genom samtal med mannen visat sig kunnat bidra till att relationen förbättrats både tillfälligt men också varaktigt. Den socialarbetare som enligt forskarna hade som ”specialuppgift” att ta emot männen ville betona hur viktigt en samtalskontakt till männen är då männen som utövar våld ofta lider av stark ångest. I intervjuerna som Andersson och Lundberg gjort förklaras mäns våld vid ett flertal gånger som en reaktion på upplevelser av nederlag och maktlöshet, en rädsla för att ”ramla ner”. Det krävs en förståelse för mannen, att han får vara delaktig i vad han orsakat och inte lämnas utanför (Andersson & Lundberg 2000).

Bergström och Rudqvist (2006) belyser hur behandlande terapeut beskriver sina svårigheter med att skapa förtroende och allians till männen. De beskriver att risken finns för att hamna i en jargong och attityd som försvarar männens beteende. Det är svårt att i dessa gruppformer inta rollen som behandlare och kombinera att vara förtroendeingivande, men också en man och behandlare som kan sätta gränser. Den inledande fasen i behandlingen som bygger på att skapa förtroende för att förändringsarbete skall kunna påbörjas kräver mycket av behandlaren. Här handlar det om hur smidig behandlaren är som leder denna grupp, på vilket vis han konfronterar och bemöter ”förövaren” i mannen.

I Bergström och Rudqvists rapport uppger männen att de önskat en vidare kontakt efter behandlingen, men i brist på resurser uppfylls inte denna önskan. Männen beskriver också hur deras motivation till förändring ökar under tiden som de är under behandling. De lär sig att våga tala och bemöta andra i diskussioner. De lär sig att se sin egen roll och därmed också förstå sin skuld (ibid). Detta innebär att det är viktigt att bygga upp en kontakt mellan klient och behandlare där klienten väljer att stanna kvar i behandling.

Det är utifrån denna bakgrund och de definitioner som vi skall förhålla oss till och arbeta utifrån i vår egen undersökning. Våld orsakar lidande och är ett allvarligt problem som kräver all uppmärksamhet från samhälle och yrkesverksamma inom exempelvis socialtjänsten. Attityder och fördomar kan behöva komma upp till ytan och utbildningar för mansgrupper och bemötandet av män kan tänkas behöva utvecklas. Vi är många som har i uppgift att lägga stort fokus på både männen, kvinnorna och barnen i den nära relationen.

1.3 Problemformulering

Det som framstår som en forskningsmässig gåta är att behandling av våldsutövande män inte får en självklar del av samhällets resurser. Det finns en ambition om att nå fram till männen

men det tycks saknas tillräcklig kunskap och resurser på det lokala planet. Var ligger problemet? Hur går det till och hur motiverade är de socialarbetare som möter dessa män? Hur implementeras nya idéer och verksamheter i organisationen? Vi vill med undersökningen söka kunskap om bemötande av män i behandling och ge en bild av vad som krävs för att skapa förändring.

1.4 Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att studera och belysa hur socialtjänsten arbetar med att skapa samarbete med män vilka har aktualiserats i samband med att de har utövat våld i nära relationer. Vi avser att undersöka vissa aspekter i arbetet med dessa klienter och att försöka finna verksamma ingredienser eller eventuellt vanligt förekommande felhandlingar i motivations- och förändringsprocessen med dessa män. Undersökningen tar sikte på ansträngningarna och processen att förmå klienterna att efterfråga, kvarstanna i och fortsätta ett förändringsarbete. Vår förhoppning är att finna verksamma ingredienser i interaktionen med dessa klienter genom att ta del av både socialarbetarnas och terapeuternas tankar och upplevelser kring dessa aspekter. Ytterligare ett syfte med undersökningen är att den förhoppningsvis skall kunna bidra till en ökad kunskap om hur det är möjligt att bearbeta konsekvenser samt förebygga förekomsten av våld i nära relationer. Vår utgångspunkt är att en bred spridning av kunskap och medvetenhet i dessa möten kan öka möjligheterna till en positiv förändring i arbetet med män som har utövat denna typ av våld.

Ovan nämnda syfte kan brytas ned i följande forskningsfrågor:

- Hur organiserar och bedriver socialtjänsten arbetet med män som har utövat våld i nära relation?
- Vad är enligt socialarbetarna/terapeuterna verksamma ingredienser i interaktion med klienten för att kunna motivera honom till att förändra sitt våldsamma beteende?
- Vad är enligt socialarbetare/terapeuter verksamma ingredienser i behandlingsinsatsen/mötet för att förmå klienten att efterfråga, kvarstanna i och fortsätta ett förändringsarbete?

1.5 Förförståelse

Vi har båda två lång erfarenhet av att arbeta och möta människor med olika svårigheter. En av oss har sedan 1989 arbetat på och senare tillsammans med kolleger drivit en HVB-institution för tonåringar med psykosociala problem; ett vitt begrepp som innehåller allt från skolproblem, experimenterande med droger och alkohol, våldsamt beteende till olika former och grader av kriminalitet m.m. Vi har båda mött, och är av uppfattningen att tonåringar inte sällan har drabbats av olika former av övergrepp, både sexuellt, fysiskt och psykiskt. Inte sällan har familjer vi mött levt i omständigheter av arbetslöshet, och varierande grad av fattigdom samt olika former av missbruk bland förälder/föräldrar, dock inte alla. Familjerna har många gånger varit splittrade och genom föräldrarnas separationer har även barnen påverkats.

En av oss har genom egen samtalspraktik stött på problem hos vuxna med erfarenheter av våld i nära relation. Upplevelser kan klienterna ha både från ursprungsfamiljen och genom senare egna parrelationer. Våra erfarenheter gör att vi känner oss bekväma i de ord och begrepp som socialt arbete ute i praxis använder sig av, detta är vi medvetna om och skall försöka vara uppmärksamma på både i skrift, förförståelse och i de intervjusituationer vi redovisar. Vi är medvetna om att det är lätt att tro att vi menar samma saker i interaktionen med respondenter. Vår förförståelse färgar också vår tro på människor och vi är medvetna om kategoriseringarnas effekter och baksidor. Vi har ett perspektiv där ungdomar/barn som vi mött i vårt tidigare arbete, kan vara dem som i dag klassificeras som förövare.

1.6 Vissa centrala begrepp

Med våld i sin nära relation avser vi våld utövat av mannen inom familjen mot antingen partner eller barn i familjen.

Förändringsarbete är den term vi har valt att använda som alternativ till behandling då det tydligare innebär delaktighet än behandling vilket oftast betraktas som något man ges.

Naiva teorier är ett begrepp som behandlas ingående av Olsson (2009) och det handlar i stort om att vi alla har förförståelse och fördomar som är mer eller mindre medvetna. Dessa skaffar vi oss genom egna livserfarenheter, skolkunskaper, arbetserfarenheter och politisk tillhörighet, utan att vi alltid är medvetna om detta kommer summan av allt vi vet påverka vår inställning till olika fenomen.

2 Teoretiska perspektiv

I detta kapitel redogör vi övergripande för de teoretiska perspektiv som vi har utgått från i vår undersökning och som använts i analysen av vår empiri. Vi har haft en induktiv och explorativ forskningsansats som gör att undersökningen varit teorigenererande. Valet av teoretiskt ramverk har baserats både på vad som över huvud taget är möjligt att utläsa ur det empiriska materialet, men också på våra egna subjektiva och personligt färgade val. Allmänt sett utgörs vetenskapliga teorier av ”mer eller mindre sammanhängande utsagor i form av antaganden och påståenden som används för att besvara frågorna om vad olika data och utsagor betyder; hur de uppkommer och hänger samman” (Engdahl & Larsson 2006, s. 11). Vi har dock inte utgått från några övergripande teorier, utan från teorier som är empiriskt grundade.

2.1 Organisationsteori

Två organisationsteoretiska strömningar har bäring på vårt empiriska material. Utifrån statens kvinnofridssatsning som omtalades i kapitel 1 finns i vår empiri exempel på denna typ av verksamheter som riktas helt eller delvis mot män som har utsatt sina närstående (kvinnor och/eller barn) för våld. Det handlar här om projektverksamheter med en ofta lös koppling till den befintliga organisationen (Markström 2003). En organisationsteoretisk analys kan få oss att förstå varför exempelvis socialtjänsten ansöker om externa medel vid en viss tidpunkt, men har avstått från att göra det dessförinnan trots att både möjligheten och behovet har funnit.

Urban Markström (2003) beskriver implementeringens fällor och nyckfullhet med exempel från psykiatrireformens genomförande. Det handlar om hur direktiv kommer uppifrån och hur mottagaren tar till sig. Inte sällan påbörjas en verksamhet i projektform, och inte minst gäller detta om verksamheten finansieras med externa medel. Så har skett och sker ständigt från statens sida, och ett exempel är den särskilda satsning som regeringen gjorde i samband med att kvinnofridspropositionen antogs av riksdagen (prop. 1997/98:55). Det ursprungliga enskilda projektets fördelar med att kunna finna metoder och arbetsmodeller kan komma att krocka med rutiner och modeller som redan finns inom den befintliga verksamheten. Det som händer med dessa verksamheter är att de konkurrerar med andra verksamheter inom exempelvis inom socialtjänsten. I denna konkurrens finns det en besvikelse över att *projektet* fått sådan intern och extern uppmärksamhet till skillnad från den redan inkörda och integrerade verksamheten. Pro-

jekt startas upp med hjälp av externa medel men skulle kunna ha ingått i en redan befintlig enhet inom exempelvis socialtjänsten, men istället lyfts projektverksamheten fram som något ”nytt” i fråga om exempelvis metodarbete eller att man fokuserar på en helt ny målgrupp. Ofta initieras och leds dessa projekt av en så kallad ”eldsjäl” (Brännberg 1996; Markström 2003). Efter projekttidens slut överlever en del verksamheter, medan andra avvecklas i brist på externa medel. Implementeringens svårigheter tycks ligga i en ostyrig projektansats, kommunerna har svårt att genomföra nysatsningar och ”organisationen är beroende av sin omgivning för att få legitimitet och resurser” (Markström 2003, s. 59).

Det som kan få en kommun att gå in och ansöka om projektmedel – trots att man har avstått från det tidigare – kan vara att ”eldsjälen” har varit mottaglig för en viss idé och sedan sett till att sprida den inom den egna organisationen (Johansson 2006). I vår empiri finns exempel som visar på betydelsen av en pådrivande eldsjäl *och* mottagare av en ”idé” för att en verksamhet skall planeras och påbörjas.

2.2 Symbolisk interaktionism

Herbert Blumer (1969) beskriver symbolisk interaktionism utifrån tre olika premisser. Den första är att människor agerar i förhållande till saker baserat på betydelsen som de tillskriver objektet. Det kan handla om ting som en stol, ett träd, en mamma; kategorier av olika människor som kan ses som fiende eller vän som på olika sätt ha en betydelse. Även känslor och intryck utifrån som tillhör det vardagliga livet anses vara konkreta symboler.

Den andra premissen om det sociala samspel som en individ upplever med vänner. Den tredje premissen handlar om att mening skapas genom en inre tolkningsprocess vilken individen använder för att hantera sådant han konfronteras med (Blumer 1969, s. 2).

Ett ting eller en situation kan för olika individer betyda helt olika saker. Ett objekt kan vara laddat med minne som väcker känslor av välbehag. Vidare krävs en inre tolkningsprocess för att leda fram till en eventuell respons eller reaktion. Samma objekt kan för en annan person skapa starkt obehag och väcka aggressivitet. Trost och Levin (2010) beskriver symboler som våra *ord*. Dessa är de som vi under uppväxten lär oss, de bli vårt språk. Språket bildar i sin tur meningar i betydelsen att orden kommer att betyda något för mig, men kan betyda något helt annat för en annan person. Människan är social, och det är i det sammanhanget som ord används och uppfattas av en mottagare. Exempel på detta är ordet familj som kan bestå av olika figurer och upplevas olika beroende på vad en familj är för dig (Trost & Levin 2010, s. 20-21).

2.3 Naiva teorier

Med naiva teorier avser Eric Olsson (2009) inte naiv med betydelsen barnslig eller godtrogen, utan att vi genom många olika erfarenhetskällor skaffar oss uppfattningar och kunskaper med vilka vi tolkar och förhåller oss till situationer och vår omgivning. Våra ”kunskaper” kommer ur flera källor, som uppfostran, egna erfarenheter, skola, politisk tillhörighet, rådande politiska fanor, arbetslivserfarenhet m.m. Dessa kunskaper och deras ursprung är vi ofta inte direkt medvetna om. Olsson (2009) menar att detta kan leda till en oreflekterad handling i möte med en klient. ”Det som sker i det praktiska sociala arbetet påverkas av planer och målsättningar men när dessa sätts i verket blir interaktionen beroende av socialarbetarens naiva teorier. Dessa får betydelse för hur socialarbetare bemöter klienten under t.ex. ett planerat möte eller hur socialarbetaren svarar på en oväntad handling från klienten. En viktig aspekt på handlandet är då den mening vi tillskriver klientens handlande och problemsituation” (ibid., s. 51).

3 Metod och metodologiska överväganden

3.1 Val av forskningsansats

Den kvalitativa forskningsansatsen ger en möjlighet att ställa frågan ”varför, vad och hur” (Silverman 2010). Silverman jämför den kvalitativa ansatsens möjligheter att ställa dessa frågor med den kvantitativa där den senare innebär att man gör forskningsfrågor direkt attraktiva eftersom de bygger på intressanta teorier, vilka för de professionella ofta är begripliga.

Bryman (2011) resonerar kring för- och nackdelar med kvalitativa och kvantitativa ansatser. Silverman och Bryman verkar vara överens om att den kvalitativa metoden tar längre tid att genomföra, men skapar en mer ”sensitiv” (han inspireras av Herbert Blumers resonemang om sensitiva och definitiva begrepp) och flexibel gång, eftersom forskningsfrågorna kan förändras under arbetsprocessens gång. Ny kunskap kan uppstå redan i intervjusituationen. Den kvantitativa metoden däremot tillhör den strukturerade ”definitiva” och är inte på samma vis anpassningsbar under undersökningens gång. Silverman ger ett exempel på en enkätundersökning som kan vara svår att i efterhand korrigera om någon fråga saknas för att få ett fylligt svar. Den kvantitativa kan då innebära att respondenter svarat på en fråga på ett ungefärligt vis, då frågan inte stämde exakt med vad respondenten skulle vilja svara. Här ser vi risker med den kvantitativa metoden, eftersom den alltså kan innebära snedvridna svar, jämfört med en kvalitativ intervju, där frågor som ställs kan följas upp under intervjun. Intervjuaren kan fråga respondenten om svaret uppfattats korrekt och därmed öka tillförlitligheten i undersökningen. Att som i den kvalitativa studien kunna föra ett samtal ger också respondenten möjligheter att få nya tankar och infallsvinklar. I intervjun skapas nytänkande och en möjlighet till reflektion, vilket kan leda till personliga svar under intervjuns gång (Kvale 1997).

För att söka svar på våra övergripande frågeställningar har vi använt oss av en hermeneutisk ansats, dvs. vi önskade tränga bakom och höra det som faktiskt sägs. Introspektionen mellan intervjuare och respondent handlar om att kunna känna/uppleva vad som sägs, ett sätt att tolka och förstå den andres situation och upplevelse av bemötandets betydelse. Detta är hermeneutikens grunder, tolkningsläran, att inte bara begripa vad som sägs, utan förstå och känna hur det upplevs (Thurén 2007). Vi tänkte oss att det skulle kunna leda till att i samtalet upptäcka sådant som upplevs betydelsefullt och verksamt, för de i undersökningen, aktuella klienterna vid mötet med socialarbetare/terapeuter. Vi tänkte oss att formen skulle kunna gynna kunskapsproduktionen om vad som kan vara viktigt att ta hänsyn till och uppmärksamma i arbetet med att skapa

en eventuell samarbetsallians mellan klient och socialarbetare/terapeut. Vi såg undersökningen som avgränsad och deskriptiv, då det redan finns en hel del material på temat våld i nära relationer sedan tidigare. Som Patel & Davidsson (2003, s. 13) redogör för, kom vi att fokusera på en begränsad aspekt av fenomenet och försöka att undersöka detta grundligt.

3.2 Urval

Den begränsade tid och de knappa resurser som funnits att tillgå vid planering och genomförandet av denna undersökning har påverkat vårt urvalsförfarande. Undersökningens avgränsning gjorde att vi tillämpade ett målinriktat eller målstyrt urval av intervjupersoner. ”Den typen av samplingsteknik är i grunden av strategiskt slag och inbegriper ett försök att skapa överensstämmelse mellan forskningsfrågor och urval” (Bryman 2011, s. 435). Vi har endast sökt efter socialarbetare och andra inom socialtjänsten som har till uppgift att arbeta med män som begått våld i en nära relation. Denna avgränsning var nödvändig för att kunna besvara våra forskningsfrågor om hur socialtjänsten organiserar arbetet med klientgruppen samt verksamma ingredienser i mötet med dessa män.

Vi har träffat och intervjuat socialarbetare i tre kommuner i södra Sverige. Kommunernas namn har anonymiserats och intervjupersonerna har getts fiktiva namn i uppsatsen. *Kommun A* har drygt 30 000 invånare, och här intervjuade vi Moa och Elin som båda är socionomer. *Kommun B* har cirka 50 000 invånare, och här intervjuade vi KBT-terapeuten Måns och verksamhetssamordnaren. *Kommun C* har drygt 60 000 invånare, och här mötte vi Rune, även han socionom. Samtliga intervjupersoner är involverade i arbetet mot våld i nära relationer och möter även männen som ömsom benämns utövare eller förövare. De arbetar alla i olika former av verksamheter som sorterar under socialtjänsten på respektive ort.

Vi använde oss av ett bekvämlighets- och tillfällighetsurval, då den geografiska närheten spelade roll för att vi skulle hinna resa och genomföra både sonderande förstudiesamtal och de slutgiltiga intervjuerna. Vi valde medelstora orter, eftersom vi kände till att det i storstäder (till exempel Malmö) redan finns väl utvecklade kris- och mansjourer. Vårt intresse var hur det förhöll sig i mindre kommuner. Vi började söka respondenter via en kontakt vid Högskolan Kristianstad.

Vi var inledningsvis ute efter att föra sonderande samtal för att få möjlighet att diskutera och pröva vårt ämne med de tilltänkta intervjupersonerna i vårt urval. Denna kontakt visade sig vara positiv och ledde via ett telefonsamtal till ett möte. En tidigare student lämnade tips om ytterligare respondenter från en annan kommun, vilket visade sig vara både intresserade och av

intresse för vår egen del. Den tredje kommunen kontaktade vi själva, också för att få en uppfattning om hur tillgängliga de är för allmänheten. Personen ifråga var positivt inställd och vi bokade in ett sonderande samtal. Vi uppfattade sammanfattningsvis att det i samtliga kommuner fanns ett intresse för vårt tema ”våld i nära relationer”. Vår förhoppning var att intervjupersonen skulle vara öppna för och med sin förförståelse ha en vilja att se på sig själva i interaktionen mellan sig själv och klienten och således vara beredda på att svara på frågor som kunde vara av känslig natur.

3.3 Tillvägagångssätt

3.3.1 Sonderande bakgrundssamtal

Inledningsvis föregicks intervjuerna av sonderande bakgrundssamtal med respondenterna men innefattade också en femte person, som var den första vi träffade och personen är samordnare i kommun B. De sonderande samtalens förtjänster har varit att vi i detta forum har kunnat skapa en tillitsfull kontakt, bestämma datum för intervju men också kunnat prata fritt om ämnet våld i nära relation. Vi fick möjlighet att undersöka hur de som arbetar med männen förhåller sig till uppgiften. Vi hade genom dessa samtal också tillfälle att skapa oss en bättre uppfattning om ämnet, eftersom vi fick ökad kunskap och att intervjuerna i sin tur blev tryggare. Varje sonderande samtal har varit fartfyllda med diskussioner inom områden som könsmaktens attityder och svårigheter kring bemötande, lagstiftning och allmänna attityder kring kvinnoföreningar och mäns avsaknad av att driva sina egna frågor i form av föreningar osv. Samtalen har pågått i genomsnitt två timmar vardera. Vi upplevde dessa möten som mycket givande och kunskapsuppbyggande, där samtalen har kunnat tjäna som en grund för utvecklingen av intervjuguiden (bilaga 2).

Fördelarna med dessa samtal kan vara att vi skapat en viss trygghet, både hos oss och intervjupersonerna, vilket förhoppningsvis har befrämjat ett öppet samtalsklimat när vi senare genomförde den formella intervjun. En risk med våra sonderande samtal kan vara, som Silverman (2010) framhåller, att intervjupersonen redan känner till frågorna innan intervjun ens har börjat och kan svara som de tror förväntas av dem. Ytterligare en risk är att forskaren tror sig ha fått svar på sina frågor redan i samband med utskriften av intervjun, vilket kan leda till att man känner sig nöjd och inte analyserar vidare. Här kan man då gå miste om viktig information som kommer fram genom en noggrannare analys (Silverman 2010, s. 57). Andra eventuella nackdelar som vi upplevde med sonderande samtal har varit att vi efter dessa samtal har känt oro kring om vi har uttömt detta ämne redan innan vi ens har påbörjat den egentliga intervjun.

Vid ett av dessa tillfällen hade det skett en missuppfattning mellan två av respondenterna på samma enhet, så respondenten som kom in lite senare mitt i pågående samtal uppfattade att vi då genomförde en intervju. Respondenten kände sig irriterad och vi upplevde ett visst motstånd från dennes sida. Detta skapade en orolig stämning, vilket vi behövde reda ut i samband med intervjutillfället. Vid en av intervjuerna kändes frågorna direkt märkliga att ställa. Vi upplevde frågorna som en upprepning av vad som tidigare diskuterats under det sonderande samtalet. Detta medförde att intervjupersonen hänvisade till detta samtal och vi fick förtydliga att det fortfarande var intressant att få ta del av hans synpunkter och upplevelser.

3.3.2 Val av intervjuform samt dess förtjänster och begränsningar

Vi valde att inhämta empirin genom kvalitativa intervjuer, eftersom denna uppsats bygger på interaktion och sökandet efter ord och upplevelsen i möten med klienter. Vi genomförde semi-strukturerade intervjuer, dvs. vi använde oss av en intervjuguide med på förhand nedskrivna teman och frågor som kom att beröras. Detta ger som Bryman (2011, s. 415) skriver en friare samtalssituation där frågorna kan komma i olika ordning, följas upp med följdfrågor och intervjupersonen får stor frihet att svara på sitt unika vis. Som Kvale och Brinkmann (2009, s. 98) framhåller ”produceras kunskap socialt i ett samspel mellan intervjuare och intervjuperson”. Intentionen var att prova möjligheten att forma ett samtal som gav möjlighet till följdfrågor och eventuellt samskapande. Att vi tillsammans med intervjupersonerna kan tänka kring vad som kan upplevas betydelsefullt och verksamt för det fortsatta samtalet med avsikt att skapa förutsättningar för förändrat beteende hos klienterna.

Ett problem med denna metod kan vara att det blir svårt att reproducera undersökningen, eftersom till exempel intervjuareffekten kommer att variera beroende på individuella betingelser. Resultatet kan variera beroende på hur relationen i samtalet utvecklas, hur skicklig intervjuaren är på att lyssna och ställa följdfrågor. Förberedelse och till och med dagsformen hos både intervjuare och intervjuad kan påverka kvalitén på samtalet och därmed empirin. Att vi är nybörjare när det gäller akademisk forskning och forskningsintervjuer spelar så klart också en roll. Med detta i medvetande har vi gjort vårt bästa för att vara väl förberedda.

3.3.3 Genomförandet av intervjuerna

Intervjuerna genomfördes i informanternas arbetsmiljö och samtalsrum. Vi har använt oss av en digital diktafon som kunde placeras mitt emellan oss med bra ljudupptagning. Detta har varit positivt då vi har haft möjlighet att luta oss tillbaka och kunnat känna oss trygga med att allt har kommit med under inspelningen.

Sammanlagt fyra intervjuer genomfördes utöver de tidigare sonderande samtalen, totalt åtta träffar med intervjupersonerna och med en sammanlagd samtalstid på tolv timmar. Vi har närvarat båda två vid intervjuerna, en som presenterat sig som huvudansvarig för intervjun medan den andre har haft till uppgift att ställa följdfrågor och förvissa sig om att vi betade av samtliga teman. Vid ett par intervjuer glömde vi bort att informera intervjupersonerna om denna arbetsfördelning, vilket istället fick ske under intervjuens gång. Intervjuerna har pågått under en timme vardera. Vid ett par tillfällen har även respondenten kontaktats i efterhand för kompletterande frågor, vilket i samtliga fall har skett telefonledes.

Det finns anledning att här också informera om att vi systematiskt valde att föra arbetsdagbok vid samtliga våra träffar och telefonsamtal för att kunna iaktta och bli medvetna om förloppet under arbetsprocessen, men också för att ha möjligheter att skriva minnesanteckningar och reflektera om vilka tankar och frågor som under dagen hade dykt upp. Intervjuerna har genomförts under april. Vi hade som mål att den första maj kunna påbörja tematisering och analys, en föresats som vi också lyckades med.

3.4 Artikel och litteratursökning

Vi har använt många olika vägar för att inhämta kunskap och orientering om forskningsfrågan. En källa har varit Högskolan Kristianstads (HKR) bibliotek, både fysiskt på plats och via bibliotekets databaser. Vi har tagit hjälp av en inbokad bibliotekarie för att lära oss om bästa sätt att söka material. Via HKR:s hemsida har vi sökt artiklar, böcker, avhandlingar m.m. Vi har haft tillgång till Libris, elektroniska tidskrifter och fulltextdatabaser samt ett antal vetenskapliga databaser som ASSIA (Applied Social Sciences Index and Abstracts), Kvinnsam, Social Sciences Citation Index, Social Services Abstracts, Socialstyrelsens kunskapsdatabaser, Socialstyrelsens statistikdatabaser, Sociological Abstracts m.fl.

Sökord som vi använt i databassökningen har varit: domestic violence, treatment, interventions, men, våld, nära relationer, behandling. Dessa sökord har i vissa fall kombinerats på olika sätt.

3.5 Bearbetning och analys av data

Vi menar att vi redan från våra första inledande sonderande samtal i någon mån började vårt analyserande av intervjupersonernas berättelser. Vi tänker att det är svårt att undvika och den påverkan som det inneburit har följt med oss vidare in i de följande intervjuerna. Analysen har fortskridit vidare genom transkriberingen. Transkriberingen av intervjuerna har tagit lång tid att

genomföra. Räknat på en arbetsdag om åtta timmar har det tagit drygt en och en halv dag att skriva ut en intervju. Vi har valt att transkribera intervjuerna i sin helhet och ordagrant, inklusive olika typer av återkommande ljud eller uttryck (t.ex. ehh, hum, va, liksom, alltså) och pauser då informanten gör en paus innan han eller hon fortsätter sin utsaga. Ljud eller uttryck som *liksom* och *ehh*, kan i analysen vara av värde.

Tematiseringen har utformats med hjälp av fyra olika färger: organisation (rosa), förklaringsmodeller (orange), verksamma ingredienser (grön) och förändringsprognos (gul). Frågeställningarna har brutits ner i teman för att ge oss verktyg för att kunna analysera vårt material. Verksamma ingredienser innefattar även bemötande och metod. Under det inledande arbetet med tematiseringen har detta genomförts av oss var för sig, för att sedan träffas och gå igenom vad vi oberoende av varandra har uppmärksammat. Detta har lett oss vidare i diskussioner som ytterligare skärpt och stramat upp vår tematisering.

Med hjälp av meningskoncentrering (Kvale 1997, s. 174) har vi komprimerat texten och plockat ut det som frågas efter, nästa steg i analysen innebär att vi meningstolkar. Vi söker efter vad som sägs *mellan raderna* och lyssnade efter tillfällen där intervjupersonen svarar på en fråga, men där attityder och naiva teorier skiner igenom. Vi söker på hermeneutisk väg spåna efter reflexmässiga och invanda rutiner som kan tänkas vara motverkande i arbetet med män. Medvetna om att tolkningar är beroende av vad vi tar med oss av egna erfarenheter och naiva teorier kring ämnet söker vi finna flera ställen i intervjumaterialet som kan styrka vad vi tror oss se. Vi delar med oss till varandra och diskuterar kring vad vi finner. Genom att kategorisera och sätta rubriker till vad som sammantaget sagts får vi en ytterligare omarbetning av materialet vilken skapar möjligheter till att upptäcka feltolkningar. Genomgående har vi kunnat bibehålla vårt ursprungliga syfte och våra frågeställningar, bortsett från att vi under analysfasen gjorde ett tillägg i forskningsfrågorna som även innefattade en organisationsteoretisk frågeställning.

3.6 Reliabilitet och validitet i kvalitativa studier

Reliabilitet och validitet har olika innebörder och uppfattas på olika sätt av forskare inom en kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition (Bryman 2011). Kvantitativt inriktade forskare kan ibland ifrågasätta kvalitativa metoder, då de bygger på informanternas subjektiva uppfattning och upplevelser av sociala fenomen, men också på grund av intervjuarens sätt att ställa frågor.

För att öka reliabiliteten i vår studie har vi varit noga med transparensen under vår metod-

del, att så noga som möjligt visa och återge vad vi sagt och gjort. Reliabiliteten i en kvalitativ undersökning handlar bland annat om att intervjupersonen kan vara ledande i sitt sätt att ställa sina frågor men kan också genom attityder och kroppsspråk uppträda på ett ”ledande” sätt (Kvale 1997, s. 213-215). Vi har försökt att säkra intervjusituationen genom att låta respondenten prata fritt, men också genom att vara två vid varje intervjutillfälle, samt ställa följdfrågor för att genom dem säkerställa att vi har uppfattat deras svar på ett korrekt sätt. Genom att transkribera intervjuerna, och inte föra minnesanteckningar, blir vår undersökning mer tillförlitlig. Ett annat sätt att kvalitetssäkra resultatet är att under kategoriseringen koda var för sig, eftersom man kan uppfatta saker olika. Reliabilitet handlar också om att vara medveten om att vi tolkar världen olika, respondenterna har för oss beskrivit hur de tolkar sin värld vilken för andra kanske skulle uppfattas på annat vis.

Validitet handlar om undersökningens ”sanningshalt”, dvs. giltigheten i informanternas svar. Samtidigt är det informanternas subjektiva upplevelser och deras synsätt som vi är intresserade av att undersöka, det är meningslöst att tala i termer av ”lögn” respektive ”sanning. Undersökningens validitet ökar därmed genom att vi genomgående har intervjuat personer som varit relevanta för vår studie.

Genomgående genom de sju stadierna vilka Kvale benämner tematisering, planering, intervju, utskrift, analys, validering och rapportering skall kvalitén på resultatet kunna säkras. Den teori som sedan används som ”glasögon” i förståelsen av resultatet skall vara väl förankrad i resultatets sju stadier som tidigare nämnts.

3.7 Forskningsetiska överväganden

För att efter bästa förmåga förbereda oss och ta del av andras erfarenheter om etiska överväganden under hela forskningsprocessen har vi bland annat tagit del av åtskilliga metodläroböcker (Kvale & Brinkmann 2009, s. 77-96; Ahrne & Svensson 2011, s. 30-31; Öberg 2011, s. 64-66; Dahlin-Ivanoff 2011, s. 81-82; Bryman 2011, s. 126-147). Därutöver har vi tagit del av andra forskares erfarenheter, såväl vad som framkommer i olika doktorsavhandling som tidigare studenters examensarbeten i socialt arbete.

Vi har därutöver studerat och beaktat Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. Rådets fyra huvudkrav är:

- *Informationskravet*, vilket innebär att ”forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte”.

- *Samtyckeskravet*, som innebär att ”deltagare i undersökningen har rätt att själva bestämma över sin medverkan”.
- *Konfidentialitetskravet*, enligt vilken ”uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem”.
- *Nyttjandekravet*, som innebär att ”uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål”.

Genom våra sonderande samtal informerade vi våra blivande intervjupersoner öppet om vårt syfte och tillvägagångssätt. Vi skickade i god tid före intervjun över ett ”samtyckesbrev” (bilaga 1), i vilket intervjupersonen kunde läsa om undersökningens syfte, förutsättningar och deras rättigheter som deltagande forskningsperson i vår studie. Intervjupersonen gav före intervjun sitt skriftliga samtycke att delta i intervjun. Vi frågade muntligen varje respondent om det var något som var oklart kring hans eller hennes deltagande eller om man av andra skäl hade några frågor innan vi påbörjade intervjun. Samtliga inspelningar och transkriberingar har vi haft i säkert förvar och utan att obehöriga haft tillgång till materialet. Vi har under arbetets gång befunnit oss i lokaler där vi haft kontroll på att bara vi kunde komma åt materialet. I samband med att vi återlämnade inspelningsutrustningen till högskolan var vi noga med att kontrollera så att alla filer var raderade. Uppgifter om kommunernas och intervjupersonernas namn har anonymiserats och dessa har i uppsatsen genomgående fått fiktiva namn.

Forskningsetik handlar också om värdet eller relevansen av själva studien. Ambitionen är att i någon mån bidra till kunskap om verksamma delar i ett förändringsarbete med män som har utövat våld i nära relationer. Avsikten är att hjälpa de kvinnor och barn som har drabbas av våldet, men också de män som vill men inte kan kontrollera och avstå från våldutövning. Dessa forskningsmässiga intentioner är som vi ser det tillräckligt starka skäl för att motivera denna typ av undersökning. Vi har under skrivandets gång vid ett flertal tillfällen stannat upp och diskuterat formuleringar och tolkningar för att försäkra oss om att vi inte har formulerat oss på ett för forskningspersonerna skadligt eller nedlåtande sätt. Vårt forskningsämne kan naturligtvis vara så känsligt att det lätt kan uppfattas som integritetskränkande och vi tror därför att det varit viktigt att genomföra intervjuerna med en stor portion ödmjukhet. Vår ambition har inte varit att fördöma någon person eller verksamhet utan att försöka få till stånd ett samtal där vi kunde få tillgång till forskningspersonernas upplevelser och synsätt.

4 Resultat

I detta kapitel redogör vi för dels vårt huvudsakliga resultat av undersökningen, dels vår analys. Som framgått av kapitel 3 har vi tematiserat det empiriska materialet utifrån huvudkategorier: organisation, förklaringsmodell, verksamma ingredienser, förändringsprognos. I presentationen av resultatet kommer vi låta våra intervjupersoner komma till tals. Detta gör vi genom att från deras utsagor lyfta fram vissa av deras karakteristiska synpunkter för att illustrera vissa resonemang. Vi har försiktigt redigerat vissa intervjuer och bland annat uteslutit verbala utfyllnadsord.

4.1 Resultat

4.1.1 Organisation

Vi har bland annat ställt frågan hur arbetet med män som utövar våld är organiserat och på vilket sätt respondenterna kommer i kontakt med männen. Män som utövar våld finns representerade i hela samhället och i alla samhällsskikt, framhåller respondenterna, såväl inom polis, rättsväsendet som inom sjukvården och så vidare. Dessa män är ibland motvilliga att söka sig till den sociala myndigheten. De som kommer är de som blir uppmärksammade genom kvinnan eller någon av de andra enheterna inom socialtjänsten, till exempel ekonomiskt bistånd, eller så är han känd sedan tidigare.

I en av dessa kommuner som vi benämner kommun B har man utarbetat rutiner för all personal inom socialtjänsten inom de olika verksamhetsgrenarna. Rutinerna handlar om att våga ställa frågan huruvida det i familjen förekommer våld. I denna kommun skickar man sedan en remiss till Måns (terapeuten) som befinner sig i kommunen tre dagar i veckan, om det skulle visa sig finnas våld i familjen. Terapeuten kan då komma att sitta med i ett samtal för att göra en riskbedömning och skatta våldet. Här fattar man också beslut om att kontakta mannen om kvinnan är med på detta. Det finns olika ingångar som är avgörande för om hjälpen når de våldsutövande männen. En ingång kan vara genom de olika sektionerna inom socialtjänsten eller genom polisen. Det finns män som själva initierar ett besök då skilsmässan blivit ett faktum och mannen tvingas göra något åt sitt våldsbeteende.

Ofta är det nog så att kvinnan hör av sig. Kvinnor är generellt mer hjälpsökande och sen så hittar

vi in till mannen på olika sätt. Vi ringer upp och säger att ”vi har kontakt med kvinnan och vi tänkte att du också skulle få hjälp”, ”ja, det är klart för fan, jag vill också prata”, ofta är det mer ömsesidigt än man tror och då kommer mannen in också. [...]. Dels att man tar den strategin som jag nämnde nyss men ibland får man ta lite myndighetsgrej att jag har fått in en anmälan och det finns en viss oro för barnen här”. Och så blir det en ingång att få hit dem eller så tar man i generella termer, ”vi har hört att det har varit, ni ska separera och vi skulle vilja informera om hur det går till och äktenskapsskillnad, hur blir det med barnbidrag?” Alltså man hittar olika ingångar. Och ibland samtycker dem ömsesidigt att dem förstår att det här handlar om något annat. (Måns).

På Ronja i kommun A arbetar de främst med de som anses vara offer i en relation där våld förekommer. Det är denna verksamhet som också ska ta hand om de våldsutövande män som på olika vis blir aktuella. De beskriver att man har valt att ”lägga det på oss”, dvs. på denna verksamhet.

Man skickar det till oss. Söker dem själva så hamnar de ju här omedelbart men annars så får vi ju kontakt genom kvinnorna, det betyder att, har vi träffat en kvinna så tar vi reda på hur vi kontaktar mannen, och så tar den andra handläggaren förövaren då. (Moa)

Ronja har som uppgift att ha motiverande samtal för att senare slussa vidare männen till en utomstående terapeut. Vi ställer frågan om det kan vara så att en klient stannar kvar och fortsätter samtal med någon av dem på Ronja.

Skulle, det väl men nu har vi ju häcken full ändå, för nu har vi ju bara 1,8 procent tjänst så att, vi har ju inte tid med det, men om man tittar på tiden före den här verksamheten kom till, så var det ju en klient som vilken som helst, å det betydde ju att man kunde ha dem kvar i samtal. (Moa)

Ronja har jobbat hårt med det förebyggande arbetet och säger sig önska utökad tid och resurser för att även ta tag i arbetet med män. Här lyser ett stort engagemang igenom och detaljerade berättelser återges för oss. De efterlyser samverkan med andra kommuner och ser möjligheter i att klienter får komma till en annan ort då det anses vara svårt i en liten kommun att säkra anonymitet.

I intervjuerna framkommer att ”projektet” som har startats upp i dessa kommuner har handlat om att enskilda personer fungerat som drivkraft. Trots att de alla tre är inordnade i organisationer som vuxenheten eller individ- och familjeomsorgen, krävs det att de söker sär-

skilda medel för sin verksamhet, vilket sker genom Länsstyrelsen. Nu upplever man i kommun A och C en oro för om de nästa år kommer att få igenom detta. Allt handlar om hur statistiken ser ut och om klientgruppen varit tillräckligt stor.

Socialnämnden i år har som förslag valt att prioritera: ökad satsning för boende för hemlösa, man ska öka satsningen på ett, beroendeenhet på lasarettet och dubbeldiagnoser, de som är psykiskt sjuka. De tre ska man begära ramförstärkningar av, alltså utöver den ramen som redan är, men inte till oss, det ger mig en signal om att de här grupperna är viktigare än de här kvinnorna som blir misshandlade i vår kommun, det är den signalen som de ger, och det är jag jävligt förbannad på kan jag säga. När man pratar om det så upplever man att vi gemensamt tycker att det är ett jät-teproblem och vill satsa. Jag har kontakt med en kille på landstinget och vi håller på att skriva ihop något om detta, han säger samma sak på landstinget: alla politiker säger att detta är bra det är viktigt och bra, men när vi då ska skaffa fram pengar så är det omöjligt, man får väl leva på nåder, vi har ju levt på länsstyrelsepengar hittills och när de tar slut sen så... den attityden är ju jätteviktigt.(Rune)

Kommun A som drivit sitt projekt i huvudsyfte att skydda offren, men som nu tänker satsa på ett kommande arbete med förövare, berättar om riskerna med om detta inte går igenom de berättar hur det var innan man valt att lägga detta på deras verksamhet.

Nu inom socialtjänsten upplever de en stor tillfredsställelse att det finns något att erbjuda. Ronja finns nu så man kan rekommendera vidare, du kan få ett telefonnummer att ringa, vi kan boka en tid och det finns behandlingsinsatser. Innan har det inte funnits. När jag jobbade som barnavårdsutredare satt man kanske med barnavårdsärendet och så hade man, mamman då som var utsatt, och pappan då som hade utsatt, och då skulle du typ utreda barnets behov och samtidigt skydda mamma och barn. Sen så skulle du någonstans ... och då försvann ju mannen här i det här, för någonstans så var man ju då rätt nöjd med att få ur honom ur bilden, så barnen blev trygga. Men det var ju ingen som jobbade med honom då, men nu finns ju vi här alltså, nu finns denna insats här, men det tar ju tid innan den etablerar sig liksom. (Elin)

Informanterna berättar vidare att pengar nu ska sökas för att få etablera verksamheten tillsvidare. De efterlyser metoder och forskning kring området våldsutövande män i behandling. De hävdar också att den verksamhet som de nu lyckats etablera med inriktning på offren, är den som lever kvar om de inte får pengar till att utöka personalgruppen. Som det ser ut nu är det ingen som direkt efterfrågar hur de jobbar med män. Informanterna uttrycker att de fått detta

lagt på sig.

Skulle man skära i detta, i denna verksamhet och ta bort pengar, så är det klart att det är den verksamheten med männen som faller först, alltså för kvinnorna går före, alltså de är offer, brottsoffer och barnen går före för de är brottsoffer och sen blir det, ja då får männen vända sig någon annan stans och det finns ingen annan stans.(Elin)

Denna kommun har jobbat hårt med kontaktnätsverksamhet vilket innebär att när det dyker upp ett våldsärende på någons bord så samlas alla som är inblandade i ärendet. Detta har som de säger gett möjlighet att ha ett samlat grepp och har hjälpt till i implementeringen av verksamheten.

Utifrån rollen på Ronja så är ju vi sammankallande i den här referensgruppen, det är ju vi som drar ihop och bokar möten och är ordföranden, så vi gör någon typ av dagordning till mötet och kallar folk. Så om man har ett visst ärende som man ska diskutera så är tanken att man ska bjuda in alla handläggare som är inblandade i det ärendet, så att man får alla delar liksom. (Elin)

Samma kommun lägger stor vikt vid att ha samverkansgrupper där de träffas fyra gånger om året och diskuterar hur man jobbar inom kommunen mm.

Samverkansgrupp är på en annan nivå, alltså typ med skola, barnpsykiatri, primärvård och kriminalvård. Då har du alla möjliga runt om, så där är vi väl en tjugo stycken. Vi träffas två gånger per termin, och då pratar vi ju inte ärenden utan då pratar vi om hur vi i bedriver i kommunen arbetet kring våld i nära relationer, vad som är aktuellt nu, hur ser det ut inom polisen, hur ser det ut inom socialtjänsten, finns det nya behandlingsmetoder inom psykiatrin. (Elin)

Samtliga kommuner som vi träffat önskar ”ett samlat grepp”. De vill ha en Mansjour som innehåller expertis och som kan ta emot de här männen på ett annat plan. Som det ser ut i dag är terapeuter inte en del i verksamheten, utan man hyr in den tjänsten. Detta ses som en extra stor kostnad så om det får socialsekreteraren ansöka särskilt via respektive enhetschef.

Det är jag som har mandat, fast jag har inte delegation på det här med terapeut för det kostar ju liksom tusen kronor i timmen, jag då får jag skriva en utredning och så föreslår jag, i mitt beslut, men sen kan ju chefen tycka att, ”nej, vi har inte pengar till det”, eller så blir det inte. (Elin)

Samtliga kommuner anser att dessa nysatsningar är nödvändiga, men att det krävs utbildning och handlingsplaner. Det finns ibland en rädsla för att möta dessa män inom organisationen. De är också överens om att socialkontoren inte är rätt plats, dessa av samhället valda instanser anses stigmatiserande och riskerar att inte komma i kontakt med männen.

Vissa träffar jag här, med socialsekreterarna i vissa ärenden, så att kanske en dag i veckan här och två där uppe. [...] ehh, så det gör ju också sitt, ”jag ska fan inte ner på soc!” och så där [...] för många är det viktigt, platsen, sitter man nere i väntrummet känner man sig lite utpekad, det känns inte helt bekvämt det märker du själv, det är lite obehagligt. (Måns)

Vi ställer frågan om vilka män det är som kommer till socialtjänstens verksamhet. Vi anar en viss antydning då Måns väljer att anta en lite manhaftig ton, ibland med brytning. Vi undrar om han tror att det finns en skillnad på de män som söker sig till Manscentrum jämfört med de som kommer till socialtjänsten. Vi vill veta om Måns tror att det kommer män från en annan samhällsklass till Manscentrum.

Inte, alltså det är möjligt att det gör det, ja, det är också därför jag har på min privata verksamhet också, där har jag män från lite annan klass [...]. Som aldrig skulle drömma om att gå till soc [...] Som hellre, har sin coach kanske på sitt jobb eller familjepsykologen eller vad det nu kan vara. Men där de i sin tur backar när de hör att det är våld, för många är rädda för våld, så att det finns ett segment som vi missar i det kommunala.(Måns)

Genomgående i dessa intervjuer beskriver informanterna på Ronja i kommun A och Reveljen i kommun C att man fått detta ”lagt på sig”, man har ingen riktig grund att stå på och det är svårt att nå ut i kommunen. De lever inom sitt projekt och hoppas på goda resultat. Ronja beskriver och svarar på frågan kring om det är trögjobbat i organisationen.

Nej, det upplever jag inte, nej, alltså, jag upplever nog att man i vår kommun har tagit detta på allvar, alltså så. Sen har det ju funnits ett stort driv då, mycket från Moas sida då, som har tagit med sig detta till vår kommun och drivit det liksom, varit en motor, i hela det arbetet. Men det har ändå svarats upp ifrån ledningen, man har tagit det här positivt, man är väldigt stolta över Ronja det finns, och så där. Det är liksom inget som de tycker att, ”de liksom sitter där och håller på med det där lilla” liksom, utan man tar det på allvar. Sen är det ju på en annan nivå där det är trögt om man tänker att vi vill komma ut med utbildningsinsatser till andra förvaltningar och där är man väl, alltså, där har man svårt att släppa ifrån sig personal, ”nej det finns inga pengar till

utbildning det finns ingen tid till utbildningar”. Så på den nivån är det trögjobbat. Så jag tror inom socialtjänsten, inom individ och familjeomsorgsförvaltningen går det bra men det är i nästa steg som det blir svårare, så det finns mycket kvar att göra. (Elin)

Tidigare kände jag att man inte haft något att erbjuda heller. Och det känner jag, att ska man nå ut med budskap då måste man veta att det finns pengar som finansierar behandlingsinsatser. För jag kan ju inte sitta och ge falska förhoppningar och sitta och motivera honom till behandling och sen säga att ”nej, tyvärr tog budgeten slut nu, så att kanske nästa år”. Man måste ju ha ett paket liksom så att man är ärlig i den kontakten. (Elin)

I en del av kommunerna har de lyckats bygga upp kontaktnät inom den *egna* sektionen. Det är *utanför* denna som det är svårt. De anser att man inom hälso- och sjukvård bör ta ett större ansvar och jobba in rutiner. Ideella verksamheter är de som hittills har tagit hand om våldsoffren och som de uttrycker ”har kämpat hårt för att driva igenom kvinnofrågor”. På Reveljen i kommun C känner man att kvinnojouren har ett större driv och att det är svårt att samarbeta. I citatet nedan benämns en drivande nyckelperson inom kvinnojouren med X.

Det har fått lite slag sida, det har varit lite spända kontakter emellanåt. Jag har inte haft så mycket kontakt med kvinnojouren, det har jag inte haft, det är jag och tre damer som har jobbat med detta och det är väl lite, X har väl känt av lite konkurrens, X har väl anklagat kommunen för att de ingenting gör och när vi sen öppnar här ute då och jobbar med detta så är det en ny grupp som, då är det utländska kvinnor som, då är det trafficking i stället som är grejen. Så att boendet har ju kvinnojouren hand om här och vi erbjuder oss att vi vill gärna ha kontakt med de kvinnor som bor där men de vill inte. De är rädda för socialtjänsten, så det har varit lite sådana tongångar också. (Rune)

I samma kommun hävdar man också hur viktigt det är att socialtjänsten tar det övergripande ansvaret för att insatser mot våld i nära relationer skall finnas som ett självklart bistånd. Rune ser faror med att sprida ut arbetet på för många ”underleverantörer”. Elin önskar en modell likt kriscentrum för att kunna samla expertis från olika yrkesgrupper så att man kan skraddarsy insatser efter det individuella ärendet. Främsta skälet för samordnaren i kommun C, att dra igång verksamheten var att den tidigare, enligt samordnaren, inte fungerade med den då utspridda organisationen. Hon menar att det tog för lång tid och att alla som skulle kunna remittera ärenden inte kände till vart eller vem de skulle kontakta. Hon anser att det ledde till att många blundade och undvek att fråga efter om problemet var aktuellt, eller så var det några som gjorde så

gott det gick.

Till respondenterna i kommun C ställer vi frågor om särskilda grupper för män, om det är något som de jobbar med där. De pratar mycket om att det är ett bra sätt att behandla män på och jämför med missbruksbehandlingen och tolvstegsprogrammet. Denna form passar enligt dem själva bra för män, då den är konfrontativ och starkt strukturerad.

Luften har gått ur här i vår, men annars var det på gång med en grupp, vi har haft utbildning, inte jag men kvinnorna har haft utbildning, i hur man leder en kvinnogrupp för utsatta kvinnor, det tror jag mycket på. (Rune)

Vi upprepar frågan om kommunen har grupper för män:

– Nej, här finns igen, men i X kommunen har dem. Och där tror jag att om man ska ha en grupp för män så måste man nog ha en dagordning med mer struktur. Jag tror att vi män är lite så, det här med det lösa snacket passar inte oss, vi är inte vana vid det. Det är därför som jag tror att tolvstegsprogrammet passar mycket bättre på män än på kvinnor, jag tror att många kvinnor far ganska illa i tolvstegs programmen, tror jag därför att det är en manlig struktur från början. Det var män som startade en gång i tiden. Sen har man utvecklat det mycket, men i början särskilt tror jag att det var många kvinnor som for illa av den här konfrontativa gruppterapin, jag tror inte det är bra för alla män heller, män klarar av det bättre. (Rune)

Tron på behandling av män ligger bortom den egna kommunen, det saknas ett driv, luften har gått ur dem.

I kommun B har man valt att använda sig av begrepp som hög konfliktnivå, och utgår ifrån att det är en *relation*, att det finns ett problem som två individer behöver hjälp att ”reda i”. Måns försöker i intervjun med oss kartlägga vad det är som har orsakat att paret hamnat i den här situationen. Vilka brister finns i konflikthantering och vilka osunda mönster lever ni under. Detta synsätt är en del av vad Måns säger sig ha jobbat fram, då han anser att det innebär ett problem om man bara pratar uti från olika kön.

Men min funktion blir väl att se vad är det som har hänt, hur har ni eller hur hanterar ni konflikter vad är det för grundläggande behov som ni inte har alltså ett behandlingsarbete. Någonstans där vi försöker kartlägga vad är det som har orsakat att ni har hamnat i den här situationen? Vilka brister finns det i konflikthanteringen, vilka osunda mönster har ni . Så det handlar mycket om varseblivning, att se vad är det som har hänt, hur gör jag. (Måns)

4.1.2 Verksamma ingredienser

Det faktiska arbete som kommunerna gör är att försöka möta våldsutövande män på ett sätt som handlar om att motivera dem att gå in i behandling. Även om behandlingsinsatserna i kommunerna A och C inte ligger inom den egna verksamheten, så startar ett motivationsarbete direkt vid första kontakten. Alla är överens om att det handlar om att möta mannen ”där han är”, i sin egen process. Rent fördömande eller moraliserande attityder mot dem skulle innebära att man tappar dem direkt. Här handlar det om att behålla en nyfikenhet för människan man möter.

Under intervjuerna kommer jämställdheten ofta på tal när det handlar om den stora kontexten, men i det direkta mötet handlar det om en människa. De beskriver vikten av dessa möten och att man där får med klienten på båten, uttalanden om att när han kommer till mig så blir han ju min klient, som vilken annan som helst.

Någonstans möter vi ju dem face to face och det är klart då möter vi ju din historia och varför du är där och då blir ju det så mycket verkligare, än om man lägger sig på det här jämställdhetsperspektivet. För det är ju så mycket, det är ju så stort, det är svårare att greppa på ett sätt, men jag tror någonstans, att det vävs ihop, [...] och att man liksom inte dömer i de, och det beror ju på vad jag säger, och hur jag ser ut, och hur jag tar emot. Ja, jag skulle ju kunna fördröja detta, ja, du vet, handlägger jag det snabbt eller inte, och det tycker jag att både jag och Moa är väldigt duktiga på, att säga att vi handlägger detta så snabbt det går liksom, för att vi vill ju få skjuts på det, för att man vill ju att de ska komma vidare. Men jag menar, hade vi sett det som en mindre prioriterad fråga så hade vi ju tagit det sen [...] mm och då tappar man dem liksom, så det tror jag är jätteviktigt. (Elin)

I dessa verksamheter handlar det om att fånga upp, motivera och slussa vidare till terapeut. Alla respondenterna beskriver hur viktigt det är att skapa en relation till klienten, bygga upp ett förtroende och att lyfta fram möjligheterna till förändring. Vi noterar att det verkar vara nästan bara kvinnliga socialarbetare som initialt möter de våldsutövande männen, socialarbetarna tycks efterfråga manliga behandlare. Vi ställer frågan om hur det går till, vilka som är de verksamma ingredienserna i interaktionen med dessa män. Hur skapar man ett möte med klienterna?

Man måste vara snabb, med någon slags kontakt omedelbart. Redan inom några dagar, för sen kommer de här försvarsattityderna, eller på olika sätt förnekande, förklaringar och bortförklaringar. Så det är ju jätteviktigt att vara väldigt alert när det inträffar någonting, då är de ju också motiverade, då är det ju ångest och vad är det jag har gjort. (Moa)

Att få träffa en ny klient en ny människa, då blir jag väldigt nyfiken. Vad är det där för en person liksom? Att man går in med det intresset någonstans [...] Ibland får man ändra sin egen förinställning, för att det kan ju vara så att när jag lyssnar på den här mannen, så kanske jag tror mer på mannen än jag tror på kvinnan. Alltså, det är sällsynt men det händer, att jag vänder i hela uppfattningen. Ja, då vinner, anser jag alltså, en möjlighet till en relation och till ett förtroende liksom, att jag vill dig väl.[...] men sen är det ju så att har man ingen rutin på det här så kan man ju vara väldigt rädd för att jobba med att möta de här förövarna och det är ju fullt förklarligt att alla inte vill möta dom. Lika lite som man vill möta en pedofil till exempel, så att det är ju obehagligt, man kanske är rädd eller så det är ju bra att man har rutin att man inte visar första gången att man är livrädd för dem. (Moa)

Verksamma ingredienser i bemötandet ligger i att skapa en relation, en social interaktion där man upplever att man förstår varandra och blir hörd. *Jag kan ha respekt för dig som människa men jag kan ta avstånd från den handlingen som du har utfört.* I kommun B pratar Måns (terapeut) om att möta klienten där denne befinner sig, att lyfta upp den våldsutövande mannen så att han ska känna sig mer kompetent och delaktig. Måns vill inleda ett arbete med att tillfälligt tona ner en del av allvaret för att nå mannen bakom försvarsinställningen. Han vill skapa en dialog och ett snabbt varseblivande, genom att använda anekdoter och beskriva fiktiva berättelser, för att ge exempel på hur kontrollerat våld kan se ut. Detta skall då fungera som ett uppvaknande, att se hur märkligt någon annan har betett sig, för att sen känna igen beteendet i sig själv. Måns arbetar med männen utifrån en KBT-modell, vilken kortfattat innebär om att bli varse sina egna handlingar och hur mannen själv och andra kan drabbas av dennes beteende. Dessa relationer har kanske pågått länge och det kontrollerande våldet har normaliserats, och då är det svårt för parterna att skilja på vad som är normalt i en relation. Överlag beskriver Måns att det handlar om att skapa en kontakt och att den ska bygga på att hjälp finns om du är intresserad.

4.1.3 *Behandling och förändringsprognos*

För att få mannen att vilja gå in i behandling krävs ett motivationsarbete. Männen beskrivs inte vara direkt motiverade till förändring, utan det handlar i första hand om att få tillbaka sin familj. Under behandlingens gång växer dock en motivation fram när det blir tydligt för dem vad de orsakat. Den egna barndomen med upplevda trauman och en far som slog mamma är historier som intervjupersonerna beskriver som mönster, något som går i arv. Förklaringsmodeller som handlar om inlärt beteende eller att i uppfostran fått allt han ville genom att bete sig illa är en del av vad de beskriver.

Dessa män ses som behandlingsbara och motiveras bland annat genom sitt eget föräldraskap och en rädsla för att föra över beteendet på sina barn. Intervjupersonerna beskriver det som relationsproblem, konflikter som spårar ur. En del av behandlingen består i att männen kan få en uppgift i hemläxa som kan vara att reflektera över när aggressionen blir okontrollerbar, vilka dessa situationer är, när han klarar av dem osv. Oberoende av vad problemet är, så är det terapeutens jobb att försöka hålla mannen kvar i behandlingen. Gruppterapi är den del i behandlingen som kommunerna tror på som verksamt. När en man som kommer in i en grupp innebär att han får bekräftelse på att han inte är ensam. Han kan också få ett kvitto på att det går att förändra beteendet när han får höra andra berätta. Det gäller att tränga igenom motstånd och rädslor för vad ett samtal kan innebära.

Jag tror att det finns en större benägenhet för kvinnor att söka hjälp och gå i terapi, än vad det är för män. Alltså om man inte bara tänker människor som jobbar med människor utan man tänker andra liksom. Industrierbetaren eller hantverkaren eller så ... det kanske är väldigt fördomsfullt, men jag tänker att det liksom är en ännu längre väg att gå innan man, ”äsch vad fan sitta och prata med någon det hjälper väl inte”. (Elin)

Intervjupersonernas tankar om hur förändringsprognosen ser ut för dessa män varierar en del. Det råder en viss tveksamhet. De uttrycker i stället att de hoppas att det skall fungera, men det vet man inte förrän efteråt. Det beror på, säger någon annan, hur långt gången man är, hur benägen man är att söka hjälp. De beskriver behandlingen som något som tar tid och som Elin säger, inte kan liknas vid att ”gå till verkstan och fixa bilen”, utan det handlar om månader kanske år.

Jag ser dem som väldigt stora, och nu pratar jag igen inte om dem med personlighetsstörningar, men de som, jo, absolut, det och just det här med situationsvåld, som är i samband med separationer till exempel. Där är ju så att säga möjligheten att förändra ganska stor, att kunna hantera så säga sådana här situationer när man blir lämnad eller sviken. (Moa)

På frågan vad det är som motiverar mannen att gå i behandling svarar de gemensamt att det i början handlar om att vinna tillbaka sin familj. Eller att klara sig ifrån en dom.

Att få komma tillbaka till kvinnan, och sen, om jag går i behandling kanske jag får lägre straff [...] det kan vara ett motiv, jag klarar mig ifrån följderna, förnekandet då, att det inte var jag, och

vad hon gjorde, en möjlighet att prata med någon om det. Och sen är det ju terapeutens sak att ta bort det här förnekandet. (Moa)

Hur man ser på förändringsprognosen kan spela stor roll i interaktionen mellan den som ska motivera och den våldsutövande mannen. Tron på att de är behandlingsbara kan vara avgörande för om de kommer i kontakt med en terapeut. Som tidigare påtalats sker inte en automatisk överföring från den socialsekreterare som skall slussa vidare männen utan, riskbedömningar och motivationsarbete kan se olika och långt ut beroende på hur det första mötet utfaller. Bedömningen av mannens förändringsbenägenhet kan påverka mannens möjligheter att få vidare hjälp.

Men någonstans som jag säger att man kan se ett gott resultat, det är ju dom som inte har störningar, för dom behöver så mycket. Om man tänker sig den typen av behandling som vi betalar för, det handlar om tio till tolv gånger, det handlar om, alltså ren utbildning, om man nu säger att lära sig att göra något annat, ehh, det är ju alldeles för lite för den här gruppen då som är. Dom behöver ju så mycket, de behöver ju, analys alltså, att jobba med vad det är, djupare terapi. Men i normalfallet så behöver man inte det utan man lär sig metoder att hantera saker. (Moa)

En central fråga som lyfts fram är både om mäns behov av behandling, men också varför män inte söker sig till behandling självmant. Vad är det som gör att våldsutövande mäns behandling, överlag inte tycks vara lika attraktivt att bedriva som verksamhet, är några av de frågor som de lyfter fram. Svaret på den frågan sammanfattas väl av en av våra intervjupersoner:

Att våga lyfta, jag kom ju för att jag hade en fascination för kvinnofrågorna, och nu så ser jag mansfrågorna, en stor avsaknad av dem. Varför finns det inga mansjourer, därför män söker inte hjälp, å därför behövs det ingen alltså, men varför, är det ett samhällsproblem att män inte söker hjälp. Att män ska klara det själv, vi ska inte söka hjälp vi begår självmord i stället. Eller super ner oss, då är det, ett problem att ta tag i, så att försvara, att, nå men män organiserar ju inte sig, alltså finns det inget problem. (Måns)

En annan väg in i behandling kan vara att den våldsutövande mannen får en dom, ett straff. Behandlingen kan då vara en av dessa ”straff”. En av intervjupersonerna berättar om ett sådant fall:

En kille som jag har remitterat dit som har kommit fram till den insikten att, och han var ju en av

dem som slagit sin kvinna på offentlig plats, så det var ju klart då liksom, det fanns ju vittnen till detta så han blev ju dömd och så vidare. Men han har ju efter ett och ett halvt år i terapi kommit fram till att för det första kan jag inte få tillbaka henne för det som jag gjort är förståeligt att hon inte vill ha mig tillbaka, säger han, och det behovet som jag har av bekräftelse kan inte jag få i en parrelation, det måste jag kanske lära mig själv, att ge mig själv beröm ibland så att man kommer till den insikten det tror jag på. (Rune)

Alla våra intervjupersoner beskriver en empati för dessa män. De kan i den nära kontakten uppleva att de möter en människa bakom våldet. Att det kan ta tid att förändras och att det beror på vilken problematik som ligger bakom. Terapeuterna anses av intervjupersonerna göra ett bra jobb, och uttrycker det som att det kan ske stora förändringar på kort tid, bara männen kommer i kontakt med terapeuten. Den terapeut som Ronja använder sig av beskrivs som lugn, orädd, van vid dessa möten och att de flesta männen väljer att stanna kvar i behandling. Intervjupersonerna säger också att de tror på att män som behöver hjälp är benägna att åka några mil för att få tillgång till en terapeut. Det händer att socialsekreterarna själv har samtal med män, men då handlar det om motivation, och att det ur denna motivation kan det leda till något bra, en insikt, om hur man påverkar andra med sitt beteende.

För alla är ju inte psykiskt sjuka, det är ju det som är skillnaden när man pratar om individperspektiv liksom, en del tänker nog fortfarande att det bara är sjuka störda människor, på något sätt. Någonstans så är mannen också utsatt, det är ju ingen som mår bra som gör så här liksom, utan han är ju också i väldigt stort behov av stöd, han behöver ju också viktiga relationer eller vad man ska säga. (Elin)

4.2 Analys

Under analysfasen har vi upplevt att en av våra forskningsfrågor, hur man organiserar arbetet med män som utövat våld, har tagit en större plats än förväntat. Vidare under analysen märkte vi att respondenternas berättelser om vad de anser är verksamt i arbetet med män sällan kommer som en del i spontana beskrivningar om vad socialarbetarna faktiskt gör i arbetet med våldsutövande män.

Detta blev klarare genom att se på organisationen utifrån betydelsen av "eldsjälar" som både mottagare av en idé – vilken de fångat upp genom så kallad idéspredning och som de vill implementera i organisationen – och deras roll som projektmakare (Markström 2003; Johansson 2006). Vår genomgång av empirin visar att projekten som startats upp i dessa kommuner, för

att med hjälp av statliga medel bedriva en (tidsbegränsad) verksamhet som vänder sig till våldsbenägna män i stor utsträckning har kommit till stånd något slumpmässig. Det har inte handlat om någon sedan länge formulerad målsättning som äntligen kunde genomföras när staten gjorde det möjligt för kommunerna att ansöka om särskilda ”kvinnofridsmedel” i slutet av 1990-talet. I själva verket hade dessa kommuner under långt tid *avstått* från att söka dessa medel och därmed inte heller byggt upp en särskild verksamhet för målgruppen, trots att regeringen gjorde det möjligt redan i sin handlingsplan från 1997/98 (se prop. 1997/98:55). Hur kan man förstå detta? Det är här eldsjälens kommer in i bilden. Respondenternas berättelser om framväxten av vissa av dessa verksamheter kan sägas vara beroende av både eldsjärens roll och dennes mottagande av en idé som hon/han lyckas implementera i kommunen. Moa lyfts fram som en sådan person i kommun A som lyckades intressera och påverka nyckelpersoner att bygga upp en sådan mottagningsverksamhet (”idéspredning”) genom att ansöka om statliga medel. Eller som kommun B där det var samordnaren som tyckte att det fanns för stora brister mellan de delar som behövdes för att kunna jobba med våld i nära relationer.

Ovan sagda om eldsjälar och idémottagare innebär inte att det allmänt sett finns anledning att glorifiera eldsjälens eller projektmakarens som idéspruta och entreprenör, eftersom dennes roll inte så sällan gör verksamheten sårbar (Brännberg 1996; Markström 2003). Det *kan* också finnas en risk att ett projekt utvecklas till en isolerad ö med begränsad insyn från andra intressenter och med en eldsjäl som har ett begränsat eller inget intresse alls av att samarbeta med andra (Markström 2003). Resultatet av våra intervjuer visar att dessa nya verksamheter ofta krockar med kvinnojourer, missbruksenheten, andra kriscentrum för män. Det tycks vara svårt att dela med sig av kunskap och klienter.

Marknadsföringen för nya projektet innebär att de måste ta sig ut i de andra verksamheterna för att få ihop en samverkan. Det finns en ambivalens om vem som äger problemet, som Markström beskriver i implementeringens svårigheter så finns det oftast en verksamhet, ibland en ideell verksamhet som redan upplever sig hantera detta område. Den direkta konkurrensen kan ses som tjuvfäktning i en utom-, och inom kommunal arena Markström (2003). Vårt resultat visar att den tid som de skulle vilja lägga på konkret behandlingsarbete tvingas de i stället lägga på att legalisera verksamheten. Markström (2003) beskriver detta fenomen som ett förstadieproblem, svårigheterna med att komma vidare med det projekt som man försöker att implementera i verksamheten. I kommun C säger Rune att ”luften gått ur dem”, och avsaknaden av stöd från politikerna är stor.

Mötet med klienter handlar för intervjupersonerna om att motivera män till behandling. Bemötande och attityder är av stor vikt och det handlar om, säger de, att behandla alla människor

med respekt. Moa beskriver det som att det är en klient som vilken som helst. Interaktionen sker genom att de träffar dessa klienter, men behöver inte ett särskilt förhållningssätt, där det handlar om att lyfta bort en del av den skam och skuld som finns hos mannen. De beskriver det som att de träffar männen "face to face" och att respekten gentemot klienten och dess historia är viktig. Nyfikenhet kombinerad med en icke-fördömande attityd kan vara avgörande för att mötet inte skall bli av engångskaraktär.

Blumers teori om symbolisk interaktionism (Blumer 1986, s. 2) handlar om hur ord och begrepp blir sociala i ett sammanhang där mötet mellan två personer innebär att man kan ta emot vad den andre säger. Den första premissen tar sikte på hur en person agerar mot ett visst objekt och utifrån den betydelsen som de tillskriver detta objekt, dvs. hur socialarbetaren bemöter sin klient utifrån den betydelse som han eller hon tillskriver fenomenet – *en våldsutövande man*. Den arbetsgrupp som socialarbetaren ingår i är med och samskapar ett förhållningssätt och som i sin tur bestämmer vilken uppfattning som ska råda inom gruppen. Den tredje premissen handlar om hur socialsekreteraren utgår från sin egen tolkande process. Den laddning av begrepp som en individ har med sig genom sin uppväxt, i detta fall begrepp om *våld* och *familj*, påverkar den inre processen omedvetet. Analys och respons skapas genom en inre dialog och väcker känslor från egna erfarenheter som en gång laddade dessa symboler. Dessa symboler bearbetas ständigt internt under alla interaktioners gång. Mannen kanske dessutom agerar på ett sätt som socialarbetaren inte förväntat sig. Moa beskriver exempelvis hur hon ibland blev tvungen att "ändra sin förinställning" under samtalet. Moa är i detta fall medveten om detta och kan hantera situationen genom att behålla en nyfikenhet.

Bemötande och förhållningssätt kan som Olsson (2009, s. 69-83) belyser om naiva teorier, vara bärare av livserfarenheter, värderingar och uppfostran. Här spelar också utbildning, grupp-tillhörighet samt arbetsplatsen en stor roll. Den praktiska kunskapen är den som kommer ut som oreflekterad och styr socialarbetarnas handlingar. Alla lever med naiva teorier, men som socialarbetare kan detta betyda att man i mötet med en klient kan komma att agera på ett oreflekterat vis, mer reflexmässigt och utifrån den samlade kunskapen. Orden i interaktionen är värdeladdade och innehåller saker som har en innebörd för oss.

I denna analys har vårt fokus legat på att förstå *hur* man möter och ser möjligheter att behandla män som slagit sin kvinna och kanske även sina barn. Verksamheterna ligger ofta under sektioner som familjeomsorgen eller som i kommun A på en kvinnojour där deras syn på vad en familj är kan följa med dem in i samtalen med män. Beroende på vilken förklaringsmodell man har väljer man också metodmodell. Intervjupersonernas förklaringsmodeller har handlat om inlärning, uppfostran, makt och kontroll men också situationsvåldet, dessa uppfattas av respon-

denterna som behandlingsbara. Förklaringsmodellerna tjänar i sin tur som socialsekreterarnas motivation att motivera både de män som utövar våld, men också inom den arbetsgrupp som de ingår i.

Jämfört med missbruksvården finns där ett socialt problem i betydelsen att problem som begrepp går att hänföra till något som är möjligt att hjälpa någon med. Som hjälpare kan jag förstå detta och se att en människa har hamnat under ett beroende. Men i våldssituationer kan man se en aktör, en agerande människa som väljer att slå sin kvinna, och som socialarbetare kan det vara svårt att inta en empatisk ställning till våldsutövaren. Detta blir enligt respondenterna något enklare då mannen som väljer att slå ofta är ”en liten man”. De vill tona ner jämställdhetsperspektivet som de beskriver som samhällets förklaringsmodell till en nivå där det är behandlingsbart. Det handlar om människor med trasiga barndomar, kanske en pappa som lämnade honom när han var liten. Känslan av att bli övergiven är en orsak till mannens kontrollbehov och en panisk rädsla för att bli ensam. Vi upplever att respondenterna vill ha en legaliserad verksamhet som de inte behöver försvara eller kämpa för, män kan behandlas, män har rätt till behandling.

5 Avslutande diskussion och slutsatser

Våld skapar i stor utsträckning lidande för både vuxna partners och barn i familjer där det förekommer. Familjen förutsätts vara den plats i vilken vi ska kunna känna trygghet och växa både som barn och vuxna. En relation som någonstans bygger på eller har byggts upp på lika villkor om att vilja leva tillsammans och kanske svurit på ”i nöd och lust” bör tas hänsyn till i behandlingsinsatser om vi ska nå fram till våldet. Kvinnan får ta hela ansvaret för att en familj splittas, att hennes tänkta kärlek vilken hon har en relation till skall vändas ryggen, för att själv få hjälp i sin utsatta situation. Här menar vi att om mannen också kunde få ta del av någon form av åtgärd och en möjlig behandling skulle det kunna minska trycket även på kvinnan. Förutom det lidande det orsakar för alla familjemedlemmar innebär det också en stor kostnad för samhället i form av socialtjänst, sjukvård, sjukskrivningar, mm.

Vi ställer oss frågande till hur man på kommunal nivå väljer att sätta sig emot de förslag som regeringen ger, med motivationen att de har en övergripande koll på detta område och att det inte är något som de ser som nödvändigt. Att ha en pappa som slår mamma, att ha en pappa som har aggressionsproblem kan innebära att även en liten pojke kan se sig som en presumtiv våldsutövare. Samhället ser på när detta händer och faktum är att det saknats debatt och opinion.

Organiseringen av de förslag som regeringen lägger fram är under all kritik, som bakgrunden visar så har kritik lagts fram otaliga gånger och uppmaningar om åtgärdsprogram har valts att inte tas på allvar. Vi föreslår att man från högre nivå skall ta tag i detta allvarliga problemområde. Tidigare forskning när det gäller psykiatrireformen hade liknande problem, vi menar då att man i detta fall kan ta lärdom om vad som motverkar implementering och använda sig av erfarenheterna från tidigare svårigheter att införliva nya handlingsplaner och åtgärdsprogram.

Vi tycker också att det bör forskas vidare i orsakerna kring mäns våld, Sverige bör ta efter andra länder i Europa som ser allvarigare på denna typ av våldshandling. Vårt resultat visar att det inte går att hålla sig till den stora kontexten och ensidigt lägga det på ett jämställdhetsperspektiv, inte om syftet är att utveckla behandlingsmetoder. Det krävs *möte* mellan människor för att nå förståelse. Erfarenheterna av våldsutövande män skapas genom att man provar sig fram och utvärderar de instanser som lyckats. Regeringen föreslår att mansjourer och kriminalvården som har denna kunskap skall föra den vidare och vi menar att den kan vara till nytta i utformningen av behandlingsmetoder.

Terapeuterna i vårt undersökningsgrupp gör också ett bra arbete med män i grupp. De kommuner som vi har träffat och som ligger till grund för vårt resultat är exempel på hur det i tre olika kommuner kan utvecklas. En har lyckats till fullo verkställa behandling av män på grund av en drivande så kallad eldsjäl och genom omfattande samverkan. Den andra är på gång, men hinner inte riktigt med på grund av underbemanning och för att de måste jobba hårt med att nå ut i kommunens enheter, här finns också en eldsjäl som mottagare av den önskade verksamheten. Den tredje har helt kapsejsat då den inte har stöd alls från kommunens politiker, det finns inget intresse att driva detta där, vilket får till följd att männen i denna kommun inte ges något stöd.

Vi efterlyser aktionsforskning där man fokuserar på arbetsmodeller och handlingsplaner och drar nytta av de verksamheter som redan finns för att få något som kan verka riksomfattande.

Med dessa fakta hävdar vi att det krävs en lag som säger att de som utsätter någon för våld skall i möjligaste mån erbjudas behandling. Avsaknaden av denna lag menar vi ger en indikation om att män ska klara sig själv, det är inget som samhället skall lägga sig i och det kan ifrågasättas om det generellt räknas till att vara ett socialt problem. Avsaknaden av denna lag säger också att kvinnan bör/skall själv ta ansvar för situationen hon och barnen hamnat i. Men den säger också att verksamheter inte är tvungna att verkställa åtgärdsprogram och tillsyn.

Referenslista

- Andersson, Berit & Lundberg, Magnus (2000). *Våld mot invandrarkvinnor: kvinnors berättelser och socialtjänstens strategier*. Lund: Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour at Lund University
- Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Bergström, Lars & Rudqvist, Annika (2006). *Mansfrid: en utvärdering av behandling för män som dömts för våld i nära relationer: arbetsrapport*. Karlstad: Avdelningen för sociala studier, Karlstads universitet
- Blumer, Herbert (1986[1969]). *Symbolic interactionism: perspective and method*. Berkeley: University of California Press
- Brännberg, Tore. (1996) Eldsjälar och projektmakare, i Ingrid Sahlin (red.) Projektets paradoxer. Lund: Studentlitteratur
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. uppl. Malmö: Liber
- Christie, Nils (1985). *Den goda fienden: narkotikapolitik i Norden*. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Dahlin-Ivanoff, Synneve (2011). Fokusgruppsdiskussioner, i Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber
- Engdahl, Oskar & Larsson, Bengt (2006). *Sociologiska perspektiv: grundläggande begrepp och teorier*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson, Maria, Biller, Helene & Balkmar, Dag (2006). *Mäns våldsutövande - barns upplevelser [Elektronisk resurs]: en kartläggning av interventioner, kunskap och utvecklingsbehov*. Stockholm: Näringsdepartementet, Regeringskansliet.
- Johansson, Roine (2006) Nyinstitutionell organisationsteori - från sociologi i USA till socialt arbete i Sverige. I: Ove Grape, Björn Blom & Roine Johansson (red.) *Organisation och omvärld - nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lipsky, Michael (1980). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation

Markström, Urban (2003). *Den svenska psykiatrireformen: bland brukare, eldsjälar och byråkrater*. Diss. Umeå: Univ., 2003

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2008). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur

Norström, Carl & Thunved, Anders (2009). *Nya sociallagarna: med kommentarer, lagar och förordningar som de lyder den 1 januari 2009*. 22., [rev. och utök.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Olsson, Eric (2009). *Praktisk kunskap i socialt arbete: om naiva teorier i mötet med klienten*. Malmö: Gleerup

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3. [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur

Sahlin- Andersson, Kerstin (1996). I styrbarhetens utmarker. *Projektets paradoxer/Ingrid Sahlin (red.)*. s. 118-143

Sahlin Ingrid, 2008. Sociala problem som verklighetskonstruktioner, i Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2002). *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur

Silverman, David (2010). *En mycket kortfattad, ganska intressant och någorlunda billig bok om kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur

Sverige Riksdagen Justitieutskottet (2008). *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*. Stockholm: Riksdagen

Thurén Thorsten (2007). *Vetenskap för nybörjare*, Andra upplagan Thorsten Thurén och Liber AB.

Trost, Jan & Levin, Irene (2010). *Att förstå vardagen: med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur

Öberg, Peter, 2011. Livshistorieintervjuer, i Ahrne, Göran, Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.): *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Internetkällor:

Aftonbladet [Tillgänglig:

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/181kvinnordodade/article8677800.ab> . Hämtat: 2011-03-08].

Lundgren, Eva (red.) (2001). *Slagen dam: mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige: en omfångsundersökning*. Umeå: Brottsoffermyndigheten . [Tillgänglig:

<http://libris.kb.se/bib/8384032>. Hämtat: 2011-03-08].

Lundgren, Marcus (2010). *Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer: en första uppföljning av regeringens handlingsplan*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. [Tillgänglig:

http://www.bra.se/extra/search/?limit_textfields=&module_instance=2&boolean=and&action=search&replace_search_string=&search_string=rapport+2010%3A4&config_fields=&config_year . Hämtat 2011-04-20].

Proposition 1997/98:55 Kvinnofrid. [Tillgänglig:

www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GL0355 . Hämtat: 2011-05-28].

Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter (2011) [Tillgänglig:

http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=52&module_instance=3&action=pod_show&navid=65&subnavid=52&subnavinstance=3 . Hämtat: 2011-03-2].

Socialstyrelsen (2011), [Tillgänglig:

<http://www.socialstyrelsen.se/valdochsexhandel/valdinararelationer/valdsutovare/definition> . Hämtat: 2011-03-23].

Socialstyrelsen (2010), *Behandling av män som utövar våld i nära relationer: en utvärdering*. Stockholm. [Tillgänglig: <http://libris.kb.se/bib/11897669> . Hämtat: 2011-03-27].

SOU 2004:121. *Slag i luften: en utredning om myndigheter, mansvåld och makt: betänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer. Utredningen om kvinnofridsuppdragen (2004). [Tillgänglig: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/108/a/35431>].

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: [Tillgänglig: http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf . Hämtat: 2011-03-27].

Bilaga 1, Informations och samtyckesbrev

Informations och samtyckesbrev till dig som deltar i vår intervju.

Först av allt vill vi tacka dig för visat intresse för att delta i vår undersökning.

Vi är två socionomstudenter, Marina Lindqvist och Raimond Karlsson som för närvarande läser vår sista termin på socio-nomprogrammet vid Högskolan i Kristianstad. Vi arbetar denna termin med vår C- uppsats som innebär ett självständigt vetenskapligt arbete inom ramen för socionomutbildningen.

Syftet med vår studie är att undersöka vissa aspekter av arbetet med män, vilka har utövat våld i en nära relation. Undersökningen tar sikte på ansträngningarna och processen om att förmå män att söka, kvarstanna i och fortsätta ett förändringsarbete. Vi önskar finna eventuellt verksamma ingredienser i interaktionen med dessa klienter.

Som ett led i vår studie kommer vi att genomföra ett antal enskilda samtalsintervjuer med företrädare för ett antal kommuner. Dessa företrädare skall ha uppdrag inom kommunal socialtjänst.

De enligt Vetenskapsrådet forskningsetiska principer som är viktiga för dig att känna till innan intervjun är följande:

- Din medverkan är frivillig och du kan när som helst välja att avbryta intervjun eller avstå från att besvara en viss fråga under intervjuens gång.
- Intervjun kommer att spelas in och därefter transkriberat (skrivs ut) ordagrant av oss för analys. Inspelningen och intervjuutskriften kommer att destrueras efter att uppsatsen godkänts av högskolans examinator.
- All information som framkommer i intervjun kommer att behandlas med största konfidentialitet från vår sida: Ingen information kommer föras vidare till någon obehörig, intervjupersonens namn och organisatoriska tillhörighet kommer att avidentifieras i uppsatsen.
- Insamlat material kommer endast att användas i denna undersöknings syfte.

Intervjun beräknas ta ungefär en timme.

Vi hoppas att du kommer finna forskningsfrågan intressant. Har du några frågor eller synpunkter kring undersökningen så kan du nå oss på telefon eller mail. Önskar du ta del av den färdiga uppsatsen så meddela någon av oss, så skickar vi en kopia.

Undertecknad intygar härmed att jag har läst och muntligen informerats om Vetenskapsrådets forskningsetiska principer och att jag samtycker att låta mig intervjuas i den aktuella undersökningen

Datum:

Namn:

Kontakt:

Raimond Karlsson, 070x-xx 22 xx eller, raimond.karlsson@x.x

Marina Lindqvist, 076x-xx 24 xx eller, loxxxxlle1@xxx.xx

Universitetsadjunkt och doktorand Weddig Runquist, vid Högskolan Kristianstad, är vår handledare och kan nås via Telefon: 044-xx 40 xx eller, E-post: weddig.runquist@xxx.se

Vänligen Raimond Karlsson & Marina Lindqvist

Bilaga 2, Intervjuguide

1. Vad är din titel?
2. **Hur organiserar** och bedriver socialtjänsten i den här kommunen arbetet med män som har utövat våld i nära relation?
3. Hur benämner ni männen när ni diskuterar?
4. Var och hur kommer du och denna verksamhet in vid kontakten med våldsutövaren?
5. Vilken roll har du i arbetet med männen?
6. Hur ser du på rollen att möta/ arbeta med männen?
7. *Ge exempel, beskriv...*
8. Vad anser du är **verksamma ingredienser i interaktion** med männen för att kunna motivera till förändring av det våldsamma beteendet?
9. Vad tänker du är orsaken till våld i en nära relation, vilken förklaringsmodell har du?
10. Är detta något ni är överens om i organisationen?
11. Hur ser du på männens möjlighet att förändras?
12. Hur och när tar man upp och pratar om våldet?
13. Vad tror du är verksamma faktorer för att uppnå förändring?
14. *Ge exempel, beskriv...*
15. Vad är enligt dig verksamma **ingredienser i en eventuell behandling** för att förmå klienten att kvarstanna i och fortsätta ett förändringsarbete?
16. Kan du tänka dig något som motverkar/gynnar, en lyckad behandling?
17. Vad tror du är motiverande för dessa män, vad är det som driver dem att gå in i behandling?
18. **Om du fick bestämma fritt** över hur samhället skulle hantera våld i nära relation, en egen utopi, hur skulle den se ut, verksamheter, arbetsuppgifter, m.m.?
19. *Ge exempel, beskriv...*